

Οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην κερδοφορία των Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού

Ευχαριστίες

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη διερευνά την επίδραση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα. Οι ΑΞΕ αποτελούν μια στρατηγική ανάπτυξης η οποία, τη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης αποτελεί συνήθη πρακτική. Από την άλλη, η Ελλάδα είναι μια χώρα που βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στον τουρισμό για την ανάπτυξή της. Προκειμένου να απαντηθεί το βασικό ερευνητικό ερώτημα, καθώς και τα επιμέρους ερωτήματα της μελέτης, διενεργήθηκε πρωτογενής, ποσοτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου με κλειστού τύπου ερωτήσεις. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο του τουρισμού. Με τη μέθοδο και της χιονοστιβάδας συλλέχθηκαν 168 κατάλληλα για χρήση ερωτηματολόγια. Ο συντελεστής Cronbach's Alpha χρησιμοποιήθηκε για τον έλεγχο αξιοπιστίας και το ποσοστό αξιοπιστίας υπολογίστηκε στο 73,1%.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η άποψη των συμμετεχόντων για την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού είναι θετική, χωρίς όμως οι μέσοι όροι των απαντήσεων να ξεπερνούν το 3,8 (στην κλίμακα Likert 1-5). Τα αποτελέσματα των συσχετίσεων έδειξαν ότι υπάρχει θετική και στατιστικά σημαντικά συσχέτιση μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ και του αριθμού απασχολούμενων αλλά και των ετών λειτουργίας των επιχειρήσεων. Ο βασικός περιορισμός της έρευνας είναι ότι σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων – περισσότερο από 70% - εργάζονται ή είναι ιδιοκτήτες εγχώριων επιχειρήσεων.

Abstract

The present dissertation investigates the effect of Foreign Direct Investment (FDI) on the profitability of the enterprises that operate in the tourism sector in Greece. FDI represent a growth strategy which, during the modern era of globalization, represent a common corporate practice. On the other hand, Greece is a country which relates at a great extent on tourism so as to develop. In order to provide answers to the main research question, as well as to the rest research questions, primary, quantitative research was realized, using a questionnaire containing closed-type questions. The research sample includes enterprises that operate in Greece, in the tourism sector. The snowball method was used and 168 usable questionnaires were collected. Cronbach Alpha was used in order to estimate the reliability of the research tool and the result was 73.1%.

The research results revealed that the opinion of participants related to the impact of FDI on enterprise profitability was positive, although means' values did not exceed 3.8 (at a 1-5 Likert Scale). The results of correlations revealed that there is a positive and statistically significant relationship between profitability and the number of employees as well as the years of operations of the enterprises. The main restriction of the study is the fact that a significant percentage of participants (more than 70%) work or own a domestic enterprise.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	iii
Abstract	iv
Λίστα Πινάκων.....	vi
Λίστα Διαγραμμάτων	vi
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	3
2.1. Έννοια και σημασία Άμεσων Ξένων Επενδύσεων	3
2.2. Παράγοντες που επηρεάζουν την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων	6
2.2.1 Θεωρίες των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων.....	7
2.3. Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα.....	10
2.4. Η σημασία του τουριστικού προϊόντος για την Ελλάδα.....	15
2.5. Ανασκόπηση ερευνών για τη σημασία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στον τουρισμό.....	16
2.6. Σχολιασμός.....	21
Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία έρευνας.....	22
3.1 Το εργαλείο της έρευνας.....	23
3.2 Το δείγμα της έρευνας	24
3.3 Ζητήματα Ηθικής.....	25
Κεφάλαιο 4: Ανάλυση	26
4.1. Έλεγχος αξιοπιστίας	26
4.2. Μέρος Α: Ανάλυση απαντήσεων στις ερωτήσεις δημογραφικού ενδιαφέροντος. 27	
4.3. Μέρος 2 ^ο : Ανάλυση απαντήσεων που αναφέρονται γενικά στην άποψη των συμμετεχόντων σχετικά με την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων 31	
4.4. Μέρος 3 ^ο : Ανάλυση απαντήσεων που αναφέρονται πιο συγκεκριμένα στη σχέση κερδοφορίας και ΑΞΕ όσον αφορά τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν στο δείγμα.....	46
4.5. Συσχετίσεις.....	53
4.6. Συζήτηση	55
Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα	59
5.1 Σημασία της έρευνας	61
5.2 Περιορισμοί – προτάσεις για νέα έρευνα.....	62
Βιβλιογραφία	63
Παράρτημα.....	68
Το ερωτηματολόγιο της έρευνας	68

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 1: Οι 10 οικονομίες που διενέργησαν τις περισσότερες ΑΞΕ το 2020 καθώς και αυτές που υποδέχθηκαν τις περισσότερες ΑΞΕ σε εκατ. δολάρια, ίδια κατασκευή, στοιχεία από: International Monetary Fund (2022).....	5
Πίνακας 2: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα, διαχρονικά (σε \$ και ως ποσοστό του ΑΕΠ), ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022α): The World Bank (2022β).....	11
Πίνακας 3: Ύψος ΑΞΕ για το 2020 στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ (σε \$), πηγή: The World Bank, (2022)	13
Πίνακας 4: έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach Alpha.....	27
Πίνακας 5: Οι περιγραφικές στατιστικές της πρώτης ομάδας ερωτήσεων.....	31
Πίνακας 6: περιγραφικές στατιστικές τρίτης ομάδας ερωτήσεων.....	46
Πίνακας 7: Αποτελέσματα συσχέτισης μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ, των ετών λειτουργίας των επιχειρήσεων και του αριθμού απασχολούμενων	54
Πίνακας 8: Αποτελέσματα συσχέτισης μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ, για τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις του δείγματος, των ετών λειτουργίας των επιχειρήσεων και του αριθμού απασχολούμενων.....	55

Λίστα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Διαχρονική Εξέλιξη ΑΞΕ σε παγκόσμιο επίπεδο, σε εκατ. \$, ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022).....	4
Διάγραμμα 2: Ποσοστιαία Διαχρονική μεταβολή ΑΞΕ σε παγκόσμιο επίπεδο, σε εκατ. \$, ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022)	4
Διάγραμμα 3: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα (σε \$), ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022α).....	12
Διάγραμμα 4: : Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα (% του ΑΕΠ), ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022β)	12
Διάγραμμα 5: Πρόθεση ΑΞΕ ανά κλάδο, πηγή: EY (2020:60).....	14
Διάγραμμα 6: Αφίξεις στην Ελλάδα μη κατοίκων από το εξωτερικό για τα έτη 2010-2020, ίδια κατασκευή, στοιχεία από: (INSETE, 2021).....	16
Διάγραμμα 7: Το είδος των επιχειρήσεων του δείγματος.....	28
Διάγραμμα 8: Τα έτη λειτουργίας των επιχειρήσεων του δείγματος.....	29
Διάγραμμα 9: Ο αριθμός απασχολούμενων στις επιχειρήσεις του δείγματος.....	30
Διάγραμμα 10: Η τοποθεσία των επιχειρήσεων του δείγματος.....	30
Διάγραμμα 11: Απαντήσεις στην ερώτηση: εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια σε επιχείρηση όπου έχουν γίνει ΑΞΕ	31
Διάγραμμα 12: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ μπορεί να επιδρούν στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμό (πχ. οι πελάτες επιθυμούν να επισκέπτονται ξενοδοχεία συγκεκριμένης πολυεθνικής αλυσίδας)	35
Διάγραμμα 13: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι τουρίστες επηρεάζονται θετικά εάν υπάρχουν ΑΞΕ από τη χώρα προέλευσής τους	36

Διάγραμμα 14: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ προσελκύουν τουρίστες με ιδιαίτερες απαιτήσεις, αφού οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών.....	36
Διάγραμμα 15: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ στον τουρισμό βελτιώνουν την εικόνα της χώρας και προσελκύουν περισσότερους τουρίστες.....	37
Διάγραμμα 16: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ στον τουρισμό αποτελούν ευκαιρία για ανάπτυξη υποδομών που βοηθούν όλες τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να λειτουργούν πιο αποδοτικά (πχ. δρόμοι, αεροδρόμια, χώροι εκδηλώσεων κ.α.)	38
Διάγραμμα 17: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού.....	39
Διάγραμμα 18: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ εμποδίζουν την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας.....	39
Διάγραμμα 19: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και συμβάλλουν στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων.....	40
Διάγραμμα 20: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους tour operators και αυτό βελτιώνει τα έσοδα για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου.....	41
Διάγραμμα 21: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό.....	42
Διάγραμμα 22: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται έμμεσα με τον τουρισμό	42
Διάγραμμα 23: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού.....	43
Διάγραμμα 24: Απαντήσεις στην ερώτηση: Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά τις υποδομές, για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό.....	44
Διάγραμμα 25: Απαντήσεις στην ερώτηση: Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο (ανοιχτή οικονομία), για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό.....	45
Διάγραμμα 26: Απαντήσεις στην ερώτηση: Συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού	46
Διάγραμμα 27: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές.....	49
Διάγραμμα 28: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και την αύξηση των τιμών, αφού αναβαθμίστηκε η Ελλάδα ως προορισμός	49
Διάγραμμα 29: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα και στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με τον τουρισμό	50
Διάγραμμα 30: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αναβάθμιση της επιχείρησής μου, αφού έγινε πιο εύκολη η πρόσβαση στις σύγχρονες μεθόδους οργάνωσης και αυτό βελτίωσε την κερδοφορία	51

Διάγραμμα 31: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού και στη μείωση των τιμών, κάτι που μείωσε την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου 52

Διάγραμμα 32: Απαντήσεις στην ερώτηση: Η επιχείρηση στην οποία εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της.....53

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Ο τουρισμός αποτελεί για την Ελλάδα έναν σημαντικό κλάδο ο οποίος συμβάλλει σημαντικά στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας, ενώ ενισχύει την απασχόληση και βελτιώνει τις υποδομές (Petrevska, 2014: Nassim, 2021). Είναι χαρακτηριστικό ότι για το 2019 η συνολική συμμετοχή του τουρισμού στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ήταν 20,8% (ΣΕΤΕ, 2022). Επίσης, αποτελεί έναν κλάδο που σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με πολλούς άλλους και αυτό προσδίδει ακόμη μεγαλύτερη σημασία στην τουριστική δραστηριότητα (ΙΝΣΕΤΕ, 2020): Dwer, Forsyth, & Spurr, 2003: Manniche, Larsen, Broegaard, & Holland, 2018: Falcone, 2019).

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) αποτελούν, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία και πρακτική έναν τρόπο ανάπτυξης τόσο των επιχειρήσεων που τις διενεργούν όσο και του τόπου που δέχεται τις επενδύσεις (Ozturk & Kalyoncu, 2007: Rayome & Baker, 1995: Javed, Sher, Awan, & Ashfaq, 2012). Οι θετικές επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων περιλαμβάνουν την οικονομική ανάπτυξη, τη βελτίωση των υποδομών, τη μεταφορά γνώσης (Stamatiou & Dritsakis, 2014). Εξάλλου, πρόκειται για μια πρακτική που εφαρμόζεται, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, σε σημαντικό βαθμό τα τελευταία χρόνια, φτάνοντας το 2019 τα 1,9τρις δολάρια παγκοσμίως (UNCTAD, 2022): Schoors, K. & Bartoldus, 2002).

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που επιθυμεί την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, ιδιαίτερα ύστερα από την ύφεση που χαρακτήρισε τα χρόνια μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση (Entreprise Greece, 2021: Petrakou, 2013). Ο τουρισμός αποτελεί έναν κλάδο όπου οι επίσημοι φορείς εστιάζουν και επιθυμούν να προσελκύσουν Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (Υπουργείο Τουρισμού, 2021: Leitao, 2010: Bitzenis, Tsitouras, & Vlachos, 2007).

Δεδομένων των παραπάνω, το βασικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας μελέτης είναι: Ποιες είναι οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα στην κερδοφορία των Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού"; Πρόκειται για ένα ερευνητικό ερώτημα το οποίο προέκυψε ύστερα από εκτενή βιβλιογραφική ανασκόπηση τα αποτελέσματα της οποίας έδειξαν ότι δεν υπάρχει σαφές συμπέρασμα σχετικά με τις επιπτώσεις των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων (Tang, Selvanathan, & Selvanathan, 2007: Fausel, Seetanah, & Sannasse: 2017, AlKhoury,

Almwalla, & AlJanad, 2022). Μάλιστα, αποφασίστηκε η διενέργεια πρωτογενούς ποσοτικής έρευνας, με τη χρήση ερωτηματολογίου το οποίο απευθύνθηκε σε εργαζομένους σε θέσεις ευθύνης ή / και σε ιδιοκτήτες επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού. Με τον τρόπο αυτό, επιδιώκεται να εμπλουτιστεί η υπάρχουσα έρευνα και να φανεί κατά πόσο οι ΑΞΕ στον τουρισμό συμβάλλουν στην κερδοφορία των επιχειρήσεων και μάλιστα σε μια χώρα όπως η Ελλάδα όπου συνεχώς προωθούνται ΑΞΕ, ενώ σημαντικό είναι και το ποσοστό των οικογενειακών και μικρών εγχώριων επιχειρήσεων.

Συνεπώς, το θέμα έχει ιδιαίτερη σημασία αφού η προσέλκυση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων αποτελεί μια σημαντική πρακτική που εφαρμόζεται στην Ελλάδα. Από την άλλη, απαιτείται και οι επίσημοι φορείς να αναπτύσσουν συνεχώς δράσεις ώστε να προσελκύουν Άμεσες Ξένες Επενδύσεις. Οπότε, μέσω της διερεύνησης της σημασίας των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων για τον τουρισμό μπορεί να γίνει ακόμη πιο φανερή η ανάγκη λήψης μέτρων ώστε η χώρα να γίνει ακόμη πιο ελκυστική για τις επιχειρήσεις της τουριστικής βιομηχανίας. Εξάλλου, ο ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών της μεσογείου είναι ιδιαίτερα έντονος, και η χώρα χρειάζεται την ανάπτυξη των επενδύσεων για να κερδίζει όλο και μεγαλύτερο μερίδιο στην τουριστική αγορά.

Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

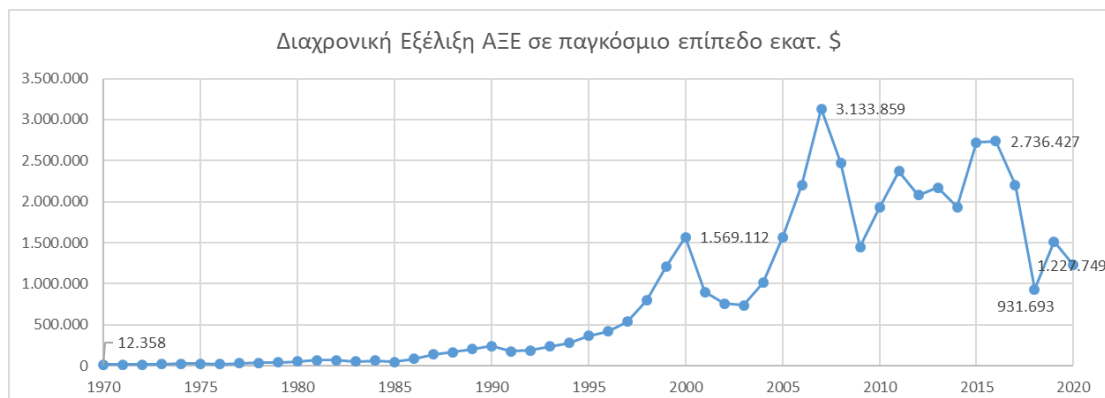
2.1. Έννοια και σημασία Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) αποτελούν μια μορφή διεθνοποίησης που επιλέγουν οι επιχειρήσεις προκειμένου να επεκταθούν σε νέες αγορές. Ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες της έντονης παγκοσμιοποίησης, η πρακτική των ΑΞΕ χρησιμοποιείται ευρέως, ενώ αποτελεί έναν τρόπο ανάπτυξης και για τις χώρες υποδοχής, όπως αναλύεται ευρέως και στη συνέχεια. Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις αποτελούν τη διαδικασία όπου επιχειρήσεις και επενδυτές που έχουν την έδρα τους σε μια χώρα (τη χώρα προέλευσης) αποκτούν περιουσιακά στοιχεία ώστε να ελέγχουν την παραγωγή, τη διανομή και σχετικές διαδικασίες μιας επιχείρησης σε μια άλλη χώρα (τη χώρα υποδοχής). Σύμφωνα με τον ορισμό του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, πρόκειται για μια επένδυση η οποία γίνεται προκειμένου να αποκτηθεί ένα διαρκές συμφέρον σε μια επιχείρηση που λειτουργεί σε μια οικονομία διαφορετική από αυτή του επενδυτή, ενώ ο σκοπός του επενδυτή είναι να έχει ενεργό ρόλο στη διοίκηση της επιχείρησης. Επίσης, αναφέρονται και διευκρινίσεις σχετικά με τον ορισμό, οι οποίες περιλαμβάνουν τα εξής (Patterson, Montanjes, Motala, & Cardillo, 2004):

- Οι ΑΞΕ δεν αφορούν απαραίτητα ολοκληρωτικό έλεγχο της επιχείρησης, αφού αρκεί η ιδιοκτησία του 10% ώστε κάποιος να προχωρήσει σε σύναψη σχετικής συμφωνίας.
- Το παραπάνω 10% αφορά σε έναν επενδυτή και μια ομάδα επενδυτών και όχι σε άσχετους επενδυτές που μπορεί να προέρχονται από την ίδια χώρα.
- Οι ΑΞΕ αναφέρονται όχι στην εθνικότητα ή την υπηκοότητα του άμεσου επενδυτή αλλά στον τόπο που βρίσκεται η έδρα του.

Οι ΑΞΕ αναπτύχθηκαν σημαντικά τη δεκαετία του 1990 με την ενοποίηση και την διεθνοποίηση των κεφαλαιαγορών. Είναι χαρακτηριστικό ότι η εισροή κεφαλαίων σε διάφορες χώρες, μέσω των ΑΞΕ, αυξήθηκε κατά μέσο όρο κατά 13% μεταξύ των ετών 1990 και 1997, κυρίως με την πρακτική των Εξαγορών και Συγχωνεύσεων, και κατά μέσο κατά 50% μεταξύ των ετών 1998 – 2000, ενώ από το 2001 παρατηρήθηκε σημαντική μείωση. Όσον αφορά τα απόλυτα ποσά, το 2007 παρατηρήθηκαν οι περισσότερες ΑΞΕ και έφτασαν τα 3,1 τρις δολάρια. Από το 2016 και μετά οι ΑΞΕ ακολουθούν πτωτική πορεία μέχρι το 2018, ενώ το 2019 αυξήθηκαν σημαντικά (κατά 62% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά) και το 2020 ανήλθαν σε 1,2 τρις δολάρια. Αναλυτικά, η πορεία των ΑΞΕ σε παγκόσμιο επίπεδο για τα έτη 1970 έως 2020, καθώς

και η διαχρονική ποσοστιαία μεταβολή απεικονίζονται στα διαγράμματα που ακολουθούν.

Διάγραμμα 1: Διαχρονική Εξέλιξη ΑΞΕ σε παγκόσμιο επίπεδο, σε εκατ. \$, ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022)

Διάγραμμα 2: Ποσοστιαία Διαχρονική μεταβολή ΑΞΕ σε παγκόσμιο επίπεδο, σε εκατ. \$, ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022)

Στον παρακάτω πίνακα, απεικονίζονται οι 10 οικονομίες που διενέργησαν τις περισσότερες ΑΞΕ το 2020 καθώς και αυτές που υποδέχθηκαν τις περισσότερες ΑΞΕ.

Πίνακας 1: Οι 10 οικονομίες που διενέργησαν τις περισσότερες ΑΞΕ το 2020 καθώς και αυτές που υποδέχθηκαν τις περισσότερες ΑΞΕ σε εκατ. δολάρια, ιδία κατασκευή, στοιχεία από: *International Monetary Fund (2022)*

Χώρες Υποδοχής ΑΞΕ	Ποσό (εκατ. δολάρια)	Χώρες διενέργειας ΑΞΕ	Ποσό (εκατ. δολάρια)
ΗΠΑ	4.626.452	ΗΠΑ	6.152.301
Ολλανδία	4.512.447	Ολλανδία	5.876.798
Λουξεμβούργο	3.643.658	Λουξεμβούργο	4.526.745
Κίνα	3.214.115	Κίνα	2.580.658
Ηνωμένο Βασίλειο	2.219.910	Ηνωμένο Βασίλειο	2.134.256
Κίνα Χονγκ Κονγκ	1.815.372	Γερμανία	1.955.383
Σιγκαπούρη	1.625.443	Κίνα – Χονγκ Κονγκ	1.922.184
Ελβετία	1.424.863	Ιαπωνία	1.837.075
Ιρλανδία	1.346.809	Ελβετία	1.665.233
Γερμανία	1.129.900	Γαλλία	1.547.804

Το 2020 οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις μειώθηκαν σημαντικά εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού και έφτασαν σε ύψος χαμηλότερο και από αυτό που παρουσιάστηκε κατά την οικονομική κρίση του 2008. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό, διότι οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις συνδέονται σε σημαντικό βαθμό με την ανάπτυξη. Για το λόγο αυτό, λαμβάνονται μέτρα νομισματικού και δημοσιονομικού χαρακτήρα, ώστε να τονωθούν οι επενδύσεις (UNCTAD, 2022).

Όλα τα παραπάνω φανερώνουν τη σημασία των ΑΞΕ για την οικονομική ανάπτυξη. Εξάλλου, η σημασία αυτή έχει αναδειχθεί και από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, όπου γίνεται αναφορά στη σύνδεση των Άμεσων Ξένων επενδύσεων με παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης, και πιο συγκεκριμένα – όσον αφορά τις ανάγκες της παρούσας

έρευνας, με την κερδοφορία των επιχειρήσεων. Οι Camino-Mogro & Bermudez-Barrezueta (2023), μελέτησαν τις άμεσες και έμμεσες επιδράσεις των ΑΞΕ στην απόδοση των επιχειρήσεων χρησιμοποιώντας στοιχεία από 27.793 επιχειρήσεις στο Εκουαδόρ, για τα έτη 2007-2018. Προκειμένου να αξιολογήσουν κατά πόσο υπάρχει επίδραση των ΑΞΕ στην απόδοση των επιχειρήσεων, οι μελετητές χρησιμοποίησαν τη μέθοδο της παλινδρόμησης και έδειξαν ότι βραχυπρόθεσμα μπορεί η ύπαρξη ΑΞΕ να μην έχει σημαντική επίδραση στην απόδοση, ωστόσο, μακροπρόθεσμα, υπάρχει σημαντική θετική επίδραση στο ρυθμό ανάπτυξης των επιχειρήσεων.

Από την άλλη, ο Pacheco (2020), μελέτησε τη σχέση μεταξύ των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και της κερδοφορίας Μικρών και Μεσαίων επιχειρήσεων στην Πορτογαλία. Χρησιμοποίησε δείγμα 5.722 εταιριών, ενώ τα δεδομένα αφορούσαν τα έτη 2010 μέχρι 2017. Η απόδοση των επιχειρήσεων μετρήθηκε με τη χρήση του δείκτη Απόδοσης Ιδίων Κεφαλαίων, τα Κέρδη προ Φόρων και Τόκων, τα Κέρδη προ Φόρων, Τόκων και Αποσβέσεων και τη χρήση του δείκτη Απόδοση Πωλήσεων (Καθαρό Εισόδημα προς Πωλήσεις). Ως ανεξάρτητη μεταβλητή του υποδείγματος χρησιμοποιήθηκε η Ξένη Ιδιοκτησία, η οποία υπολογίστηκε ως το ποσοστό του κεφαλαίου της επιχείρησης που ανήκει σε ξένους επενδυτές. Χρησιμοποιήθηκε ακόμη η μεταβλητή Θεσμική Διαφοροποίηση, η οποία αναφέρεται στο κατά πόσο η χώρα προέλευσης των ξένων κεφαλαίων είναι περισσότερο ανεπτυγμένη θεσμικά από την Πορτογαλία. Τέλος, χρησιμοποιήθηκαν ως μεταβλητές ελέγχου η ηλικία και το μέγεθος της επιχείρησης, το επίπεδο διεθνοποίησης (πωλήσεις στο εξωτερικό προς σύνολο πωλήσεων) και το βραχυχρόνιο και μακροχρόνιο χρέος. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, δεν υπάρχει στατιστικά σημαντικά συσχέτιση της κερδοφορίας με τις ΑΞΕ, κάτι που πιθανότατα οφείλεται στην καλύτερη γνώση της αγοράς από τις εγχώριες επιχειρήσεις. Ωστόσο, η εξέταση των μη-γραμμικών σχέσεων, έδειξε ότι σε σχέση με άλλες επιχειρήσεις, οι ξένες είναι πιο κερδοφόρες, ενώ όταν το κεφάλαιο προέρχεται από χώρες θεσμικά και οικονομικά ανεπτυγμένες.

2.2. Παράγοντες που επηρεάζουν την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

2.2.1 Θεωρίες των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Η ανάλυση που προηγήθηκε φανερώνει ότι οι ΑΞΕ μπορούν να έχουν θετική επίδραση στην ανάπτυξη μιας χώρας. Ωστόσο, είναι σημαντικό να υπάρχουν και οι κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να είναι ελκυστική μια χώρα στους επενδυτές. Στη υπάρχουσα βιβλιογραφία, αναφέρονται τόσο μακροοικονομικοί παράγοντες όσο και η γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας υποδοχής ως στοιχεία που επηρεάζουν την προσέλκυση ξένων επενδυτών. Οι (Bitzenis, Tsitouras, & Vlachos, 2007), αναφέρουν πως οι επιχειρήσεις που αποφασίζουν να προβούν σε ΑΞΕ αναζητούν νέες αγορές για τη διάθεση των προϊόντων τους, παραγωγικούς πόρους και γενικότερα τρόπους πιο αποτελεσματικής διαχείρισης της παραγωγικής διαδικασίας. Συνεπώς, η ύπαρξη φυσικών πόρων αλλά και κάποιων βασικών υποδομών είναι σημαντική.

Σημαντικοί παράγοντες που σχετίζονται με την προσέλκυση ΑΞΕ είναι οι πολιτικοί παράγοντες, όπως ο βαθμός διαφθοράς, το πόσο ανοιχτή είναι η χώρα σε ξένες επενδύσεις, η ευκολία ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων, η φορολογία των επιχειρήσεων. Επίσης, η κατάσταση στον συγκεκριμένο κλάδο, η απόσταση, τα μεταφορικά κόστη και το μέγεθος της αγοράς της χώρας υποδοχής, επίσης, επηρεάζουν την απόφαση των επενδυτών (Anyanwu, 2012).

Ο Dellis (2018), επίσης αναφέρεται στους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση για διενέργεια ΑΞΕ και τους διαχωρίζει σε τρεις κατηγορίες. Αρχικά, είναι οι οικονομικοί παράγοντες. Αυτοί αφορούν μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, τα επίπεδα πληθωρισμού και ανεργίας, ο ρυθμός ανάπτυξης. Όταν ο πληθωρισμός είναι σε χαμηλά επίπεδα, υπάρχει οικονομική σταθερότητα, ευνοϊκή φορολογία και χαμηλό εργατικό κόστος είναι πιο ευνοϊκό το κλίμα για προσέλκυση επενδύσεων. Δεύτερον, υπάρχουν θεσμικοί παράγοντες που επηρεάζουν, θετικά ή αρνητικά την απόφαση για διενέργεια ΑΞΕ. Αυτοί περιλαμβάνουν το νομικό περιβάλλον, το επίπεδο γραφειοκρατίας, το ύψος των εισοδηματικών ανισοτήτων, τον ανταγωνισμό και την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς. Τέλος, οι χρηματοοικονομικοί παράγοντες, που αναφέρονται στη λειτουργία των χρηματαγορών, τις πηγές χρηματοδότησης και το τραπεζικό σύστημα, επίσης, επηρεάζουν τις αποφάσεις των επενδυτών για διενέργεια ΑΞΕ.

Ο Zairis (2016), αναφέρει εκτός των παραπάνω «παραδοσιακών κινήτρων» τα οποία συναντώνται ευρέως στη βιβλιογραφία, και άλλα επιπλέον κίνητρα όπως η παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων και δικαιωμάτων μονοπωλίου. Επίσης, η χρονική στιγμή

που μια επιχείρηση αποφασίσει να εισέλθει σε μια ξένη αγορά είναι σημαντική, αφού δεν το ίδιο να μπαίνει κάποιος από τους πρώτους στην αγορά ή να μπαίνει σε μια κορεσμένη αγορά.

Οι παραπάνω απόψεις βασίζονται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στις θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί διαχρονικά σχετικά με την ανάπτυξη ΑΞΕ. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά σε κάποιες από τις σημαντικότερες από αυτές.

Νεοκλασικό Υπόδειγμα

Το νεοκλασικό υπόδειγμα αναφέρεται στο γεγονός ότι οι ΑΞΕ είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι οι αναπτυγμένες χώρες δεν έχουν πολλά περιθώρια για παροχή υψηλών αποδόσεων κεφαλαίου. Αντίθετα, οι υπό ανάπτυξη χώρες έχουν ακόμη τα περιθώρια να προσφέρουν υψηλά επιτόκια και ποσοστά κέρδους, οπότε είναι ελκυστικές για τους επενδυτές. Το συγκεκριμένο υπόδειγμα δεν επαρκεί για να αιτιολογήσει τη διενέργεια ΑΞΕ στη σημερινή εποχή, αφού, σήμερα οι ΑΞΕ διενεργούνται και μεταξύ αναπτυγμένων χωρών. Επίσης, το νεοκλασικό υπόδειγμα δεν προβλέπει διακίνηση παραγωγικών συντελεστών διασυνοριακά.

Η θεωρία του κύκλου ζωής των προϊόντων

Η θεωρία αυτή αναπτύχθηκε πρώτη φορά από τον Vernon το 1966 και συνδυάζει τα στάδια του κύκλου ζωής των προϊόντων με τη διενέργεια ΑΞΕ (ή εξαγωγών). Κατά την πρώτη και δεύτερη φάση της ζωής των προϊόντων, όπου γίνεται η εισαγωγή και ανάπτυξή τους, η ζήτηση είναι αυξανόμενη, ο όγκος της παραγωγής αυξάνεται, επίσης, συνεχώς δημιουργώντας οικονομίες κλίμακας, και συμφέρει τις επιχειρήσεις να προχωρήσουν σε εξαγωγές. Ωστόσο, κατά τη φάση της ωρίμανσης, όπου η ζήτηση σταματά να αυξάνεται, το ενδιαφέρον του παραγωγού στρέφεται στο κόστος παραγωγής, και πιο συγκεκριμένα, στην ελαχιστοποίησή του. Επίσης, νέοι ανταγωνιστές έχουν εισέλθει στην αγορά, οπότε, τα κέρδη μειώνονται. Επομένως, είναι πιθανό να αναζητηθούν νέες αγορές και την παραγωγή (με φθηνότερους συντελεστές) και τη διάθεση των προϊόντων. Τέλος, στην τελευταία φάση του κύκλου ζωής του προϊόντος, η επιχείρηση πρέπει ή να διαφοροποιήσει το προϊόν, ή να αναζητήσει τόπους εγκατάστασης με χαμηλότερο εργατικό κόστος – που στη φάση αυτή αποτελεί το πιο σημαντικό κομμάτι του κόστους. Οπότε, και στην τελευταία φάση οι ΑΞΕ αποτελούν μια επιλογή.

Η θεωρία του Dunning (Θεωρία Εκλεκτικής Προσέγγισης - OLI)

Σύμφωνα με τη θεωρία του Dunning, η οποία είναι μια από τις επικρατέστερες θεωρίες που αναφέρονται στους προσδιοριστικούς παράγοντες των ΑΞΕ, υπάρχουν τρεις κατηγορίες παραγόντων που υποκινούν τη διεθνοποίηση μέσω ΑΞΕ. Το πλεονέκτημα ιδιοκτησίας (Ownership), το πλεονέκτημα τοποθεσίας (Location) και το πλεονέκτημα εσωτερίκευσης (Internalization) (Dunning, 1988).

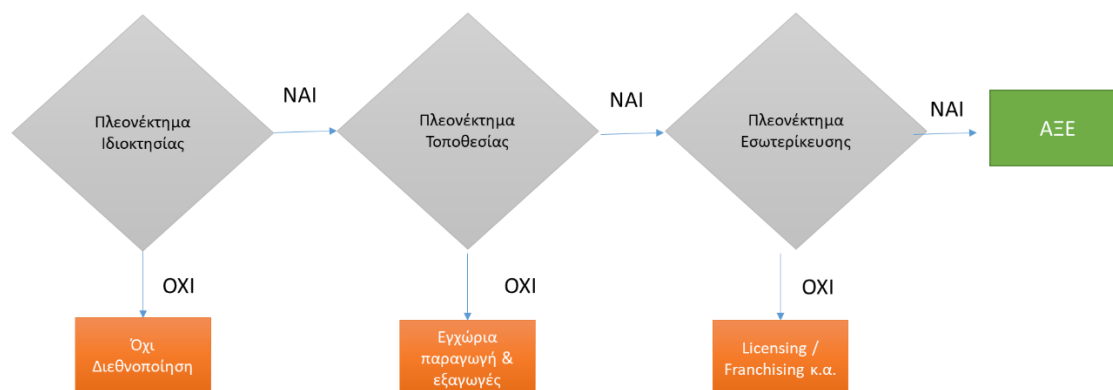
Ownership: Το πλεονέκτημα της ιδιοκτησίας αναφέρεται στο κατά πόσο η επιχείρηση που επιθυμεί να διεθνοποιηθεί διαθέτει τους πόρους και ικανότητες που απαιτούνται. Δηλαδή, κατά πόσο η επιχείρηση διαθέτει τους υλικούς και άυλους πόρους, ώστε να μπορέσει να αποκτήσει διατηρήσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην χώρα υποδοχής. Το πλεονέκτημα ιδιοκτησίας μπορεί να μελετηθεί με τη χρήση της θεωρίας μονοπωλιακού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (η εταιρία θα έχει έλεγχο στους πόρους και ικανότητες αλλά και μονοπωλιακή δύναμη όσον αφορά τους ανταγωνιστές στη χώρα υποδοχής), καθώς και με τη θεωρία πόρων και ικανοτήτων (μοντέλο VRIO). Επομένως, λαμβάνονται υπόψη στοιχεία όπως η οικονομική κατάσταση της εταιρίας, η διεθνή της εμπειρία, το επίπεδο γνώσης και καινοτομίας, η εσωτερική οργάνωση και διοίκηση, η φήμη, η διάθεση ανάληψης κινδύνου, ο μακροπρόθεσμος προσανατολισμός της.

Location: Όσον αφορά το πλεονέκτημα τοποθεσίας, αυτό αναφέρεται στη γεωγραφική περιοχή όπου πρόκειται να διενεργηθούν οι ΑΞΕ. Δηλαδή, αναφέρεται στα πλεονεκτήματα που αφορούν τη χώρα προορισμού, όπως είναι οι φυσικοί πόροι, το εργατικό δυναμικό, οι πρακτικές, η νομοθεσία, οι πολιτικές που διευκολύνουν τη διενέργεια ΑΞΕ. Συνεπώς, αξιολογούνται η ελκυστικότητα της αγοράς και οι προοπτικές κερδοφορίας, οι πιθανοί οικονομικοί κίνδυνοι, οι θεσμικές απαιτήσεις, η ένταση του ανταγωνισμού, η υποστήριξη από επίσημους φορείς.

Internalization: Το πλεονέκτημα εσωτερίκευσης αναφέρεται στο κατά πόσο η επιχείρηση μπορεί να αναπτύξει και να εκμεταλλευτεί με επιτυχία δραστηριότητες της αλυσίδας αξίας ώστε να έχει τον έλεγχο των δραστηριοτήτων της στο εξωτερικό.

Σύμφωνα με τον Dunning για να επιλέξει μια επιχείρηση τη διεθνοποίηση μέσω ΑΞΕ πρέπει να συντρέχουν και τα τρία παραπάνω πλεονεκτήματα. Η θεωρία του Dunning συνδυάζει συμπληρωματικές θεωρίες και αυτό την κάνει ιδιαίτερα ελκυστική στη

μελέτη περιπτώσεων διενέργειας ΑΞΕ. Η διαδικασία λήψης απόφασης παρουσιάζεται στο ακόλουθο σχήμα.

Σχήμα 1: Διαδικασία λήψης απόφασης για διενέργεια ΑΞΕ κατά Dunning, ίδια κατασκευή, προσαρμογή από: Rugman & Collinson, (2012: 68)

2.3. Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις εμφανίζονται στην Ελλάδα μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο ως μέρος της στρατηγικής ενσωμάτωσής της στη διεθνή αγορά. Από την άλλη, υπήρχε και μια τάση προστατευτισμού των εγχώριων βιομηχανιών, ώστε αυτές να ανακάμψουν μετά τον π' πόλεμο και τον εμφύλιο. Παρόλα αυτά, τη δεκαετία του 1960 και μετά τη συμφωνία σύνδεσης με την ΕΟΚ, οι κυβερνήσεις αποφασίζουν την προσέλκυση ΑΞΕ, ώστε να εισρεύσουν κεφάλαια και να αναπτυχθεί η οικονομία της χώρας. Δόθηκαν σημαντικά κίνητρα στους επενδυτές (απαλλαγές από φόρους και δασμούς) και αναπτύχθηκαν σημαντικά, αρχικά κλάδοι της βιομηχανικής παραγωγής και στη συνέχεια βιομηχανίες καταναλωτικών προϊόντων. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεταξύ των ετών 1961-1970 οι ΑΞΕ παρουσίαζαν ετήσια αύξηση – κατά μέσο όρο – ίση με 40% (Κυρκιλής, 2002).

Το 1976 αποτελεί χρονιά σταθμό, αφού οι ΑΞΕ αυξήθηκαν σε σχέση με το προηγούμενο έτος κατά 1.171% και η αύξηση συνεχίστηκε μέχρι και το 1980, με ετήσιο ρυθμό περίπου 22%. Στη συνέχεια, οι επόμενες δεκαετίες μπορούν να χαρακτηριστούν ως στάσιμες και ενώ σε παγκόσμια κλίμακα οι ΑΞΕ αυξάνονται με έντονους ρυθμούς, στην Ελλάδα μέχρι το 1998 παρατηρείται μέσος ετήσιος ρυθμός μείωσης ίσος με 1,6%. Επίσης, την εποχή αυτή παρατηρείται μια στροφή των ΑΞΕ στις υπηρεσίες, όπως ο τουρισμός και στο εμπόριο και αυξάνονται οι εξαγωγές και

συγγωνεύσεις. Στη συνέχεια, το 1999 – και μετά με την είσοδο στην ευρωζώνη – οι ΑΞΕ συνεχώς αυξάνονται εξαιτίας και της απελευθέρωσης των κεφαλαιακών ροών, αν και παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις. Την περίοδο 1999-2006 τα αποθέματα των ΑΞΕ στην Ελλάδα αυξάνονται με ρυθμούς αντίστοιχους αυτών της ΕΕ, ενώ στη συνέχεια, η οικονομική κρίση, η οποία επηρέασε σημαντικά τη χώρα δημιούργησε ανασφάλεια και πτώση των αποθεμάτων ΑΞΕ, πολύ μεγαλύτερη αυτής της ΕΕ (48% έναντι 3%) (Κοτταρίδη & Γιακούλας, 2013).

Σύμφωνα με στοιχεία που αντλήθηκαν από τη Διεθνή Τράπεζα, οι ΑΞΕ στην Ελλάδα, διαχρονικά είναι οι ακόλουθες:

Πίνακας 2: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα, διαχρονικά (σε \$ και ως ποσοστό του ΑΕΠ), ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022α): The World Bank (2022β)

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΞΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ					
ΕΤΟΣ	ΑΞΕ (\$)	ΑΞΕ (% ΑΕΠ)	ΕΤΟΣ	ΑΞΕ (\$)	ΑΞΕ (% ΑΕΠ)
1970	50.000.000	0,38	1996	1.058.000.000	0,73
1971	42.000.000	0,29	1997	984.000.000	0,69
1972	55.000.000	0,33	1998	71.200.000	0,05
1973	62.000.000	0,28	1999	82.701.091	0,06
1974	67.000.000	0,26	2000	-8.195.469	-0,01
1975	24.000.000	0,08	2001	2.001.267	0,00
1976	305.000.000	0,98	2002	34.180.547	0,02
1977	387.000.000	1,07	2003	1.408.086.699	0,70
1978	428.000.000	0,97	2004	2.147.927.927	0,89
1979	613.000.000	1,13	2005	688.484.257	0,28
1980	672.000.000	1,18	2006	5.411.403.362	1,98
1981	520.000.000	0,99	2007	1.957.124.444	0,61
1982	436.000.000	0,80	2008	5.733.447.473	1,62
1983	439.000.000	0,89	2009	2.766.296.835	0,84
1984	485.000.000	1,01	2010	532.926.981	0,18
1985	447.000.000	0,93	2011	1.092.191.388	0,38
1986	471.000.000	0,84	2012	1.662.090.330	0,68
1987	683.000.000	1,04	2013	2.945.271.845	1,23
1988	907.000.000	1,19	2014	2.697.339.246	1,14
1989	752.000.000	0,95	2015	1.268.938.506	0,65
1990	1.005.000.000	1,03	2016	2.698.544.612	1,38
1991	1.135.000.000	1,08	2017	3.439.131.880	1,69
1992	1.144.000.000	0,98	2018	4.025.447.789	1,85
1993	977.000.000	0,90	2019	4.999.635.990	2,44
1994	981.000.000	0,84	2020	3.303.638.833	1,75

1995	1.053.000.000	0,77			
------	---------------	------	--	--	--

Διαχρονικά, η πορεία των ΑΞΕ απεικονίζεται στα ακόλουθα διαγράμματα.

Διάγραμμα 3: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα (σε \$), ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022α)

Διάγραμμα 4: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα (% του ΑΕΠ), ίδια κατασκευή, στοιχεία από: The World Bank (2022β)

Όσον αφορά το σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ, για το 2020 η Ελλάδα καταλαμβάνει την 25^η θέση μεταξύ των 38 κρατών – μελών, όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα.

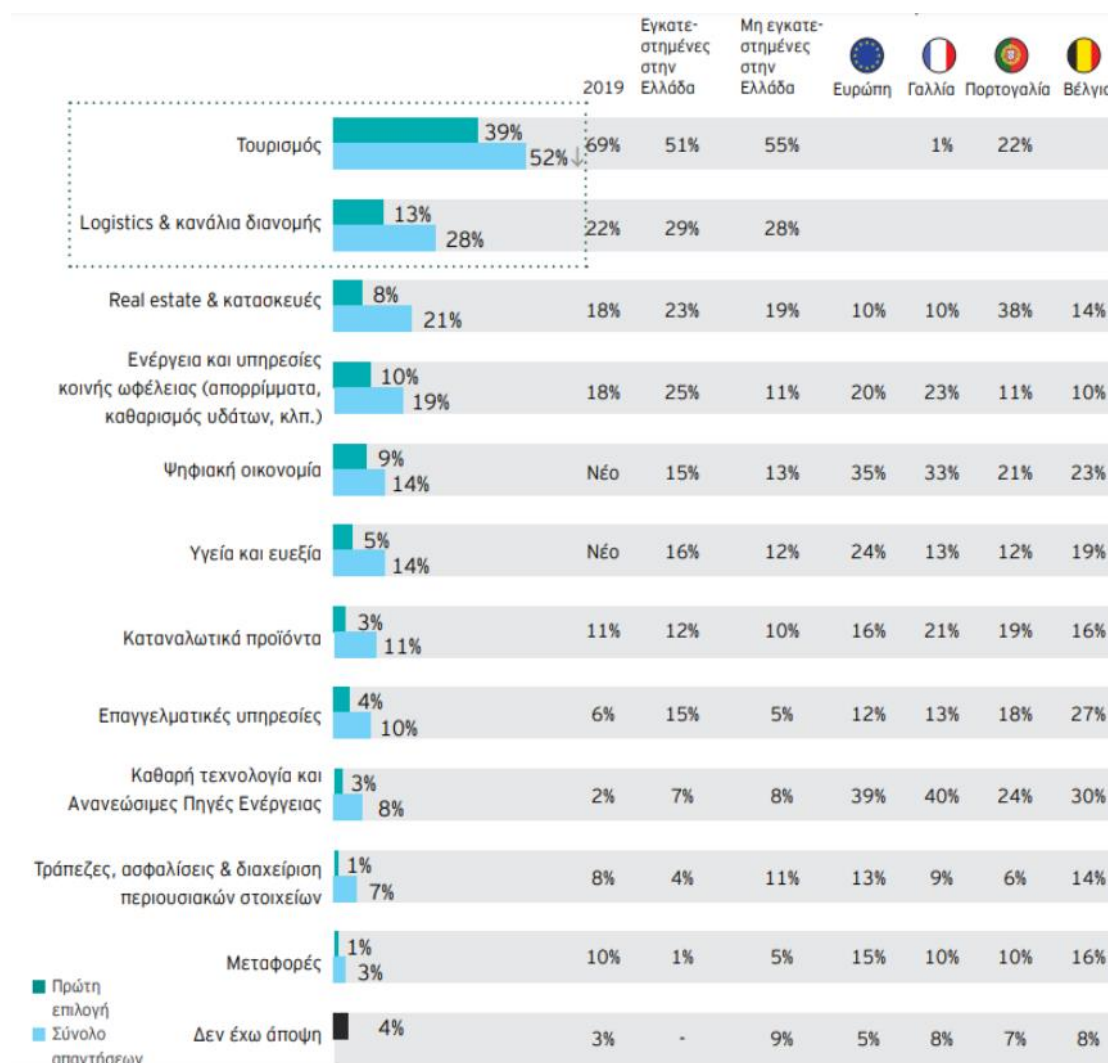
Πίνακας 3: Ύψος ΑΞΕ για το 2020 στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ (σε \$), πηγή: The World Bank, (2022)

ΧΩΡΑ ΟΟΣΑ	ΑΞΕ 2020 (σε \$)
ΗΠΑ	211.298.000.000
Ουγγαρία	168.928.282.035
Γερμανία	112.617.151.973
Ιαπωνία	62.723.096.983
Λουξεμβούργο	62.144.634.070
Ισπανία	33.735.353.773
Ιρλανδία	32.451.687.293
Ηνωμένο Βασίλειο	31.058.892.892
Μεξικό	31.049.012.561
Σουηδία	28.435.977.959
Καναδάς	26.558.536.715
Ισραήλ	24.283.200.000
Αυστραλία	19.638.894.546
Πολωνία	17.388.000.000
Γαλλία	13.242.547.815
Δημοκρατία Κορέας	9.223.600.000
Χιλή	8.527.994.517
Τουρκία	7.600.000.000
Κολομβία	7.458.624.984
Τσεχία	6.429.949.001
Πορτογαλία	4.708.473.313
Λιθουανία	4.478.593.693
Νέα Ζηλανδία	4.057.542.348
Εσθονία	3.536.187.225
Ελλάδα	3.303.648.833
Κόστα Ρίκα	2.103.003.649
Δανία	1.582.721.537
Λετονία	944.114.980
Σλοβενία	486.379.527
Σλοβακία	-330.595.869
Ισλανδία	-1.026.281.622
Φινλανδία	-2.368.877.284
Νορβηγία	-3.805.714.993
Βέλγιο	-17.570.640.274
Αυστρία	-18.214.727.039
Ιταλία	-22.090.942.205
Ολλανδία	-149.321.661.692

Η Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, και ιδιαίτερα ύστερα από τις καταστροφικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, κάνει προσπάθειες προσέλκυσης ΑΞΕ. όσον αφορά, ωστόσο, τη θέση της Ελλάδας εντός των χωρών – μελών της ΕΕ, το 2019 είχε

καταφέρει να αποσπάσει μόλις το 0,34% του συνόλου των ΑΞΕ στην Ευρώπη, λαμβάνοντας την 29^η θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Η θέση αυτή αν και ιδιαίτερα χαμηλή ήταν πολύ καλύτερη από αυτή του 2018 (35^η θέση). Παρά την χαμηλή απορρόφηση των ΑΞΕ, πρόσφατη έρευνα φανερώνει ότι οι επενδυτές θεωρούν ότι η χώρα είναι ελκυστική όσον αφορά τις ΑΞΕ, και μάλιστα η ελκυστικότητά της αυξάνεται χρόνο με το χρόνο (ΕΥ, 2020).

Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της έρευνας, η Ελλάδα αποτελεί μία από τις πρώτες χώρες για τις οποίες υπάρχει πρόθεση επένδυσης και πριν την πανδημία του COVID19 πολλές επιχειρήσεις σχεδίαζαν την ανάπτυξη δραστηριοτήτων στη χώρα μέσω ΑΞΕ ή την επέκταση των ήδη υπάρχοντων δραστηριοτήτων τους. Μάλιστα, ο τουρισμός αποτελεί τον πρώτο κλάδο στο οποίο στρέφονται περισσότερο οι επενδυτές, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 5: Πρόθεση ΑΞΕ ανά κλάδο, πηγή: ΕΥ (2020:60)

Η Ελλάδα είναι ελκυστική όσον αφορά την ποιότητα ζωής, τις δεξιότητες των εργαζομένων και τις υποδομές μεταφορών. Από την άλλη, η φορολογία των επιχειρήσεων, η γραφειοκρατία, η μη επαρκής χρηματοδότηση της Έρευνας και Ανάπτυξης αποτελούν αποτρεπτικούς παράγοντες, όσον αφορά τις ΑΞΕ. Γενικότερα, απαιτείται ενίσχυση της καινοτομίας και της ψηφιακής τεχνολογίας, αλλά και εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού στις νέες τεχνολογίες. Χρειάζεται να προωθηθεί ένα νέο παραγωγικό μοντέλο στη χώρα, το οποίο να βασίζεται στην εξωστρέφεια, τη βιωσιμότητα, τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία και την καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού. Πιο συγκεκριμένα, για να ενισχυθούν οι ΑΞΕ στη χώρα, απαιτούνται αλλαγές οι οποίες συνοψίζονται στα ακόλουθα: ενίσχυση ψηφιακών υποδομών, ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης, έμφαση στην Έρευνα και Ανάπτυξη μέσω συνεργασιών με εκπαιδευτικά ιδρύματα, ανάπτυξη shared services centers και ψηφιακών οικοσυστημάτων επιχειρηματικότητας, στήριξη των νεοφυών επιχειρήσεων, ανάπτυξη Κέντρων Καινοτομίας και απλούστευση των διαδικασιών έναρξης επιχειρήσεων (ΕΥ, 2020).

2.4. Η σημασία του τουριστικού προϊόντος για την Ελλάδα

Η ανάλυση που προηγήθηκε φανερώνει τη σημασία των ΑΞΕ για τη χώρα, αλλά και την προτίμηση των επενδυτών στον τουριστικό κλάδο. Αυτό είναι επόμενο, αφού ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα η οποία συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία της χώρας. Εξάλλου, πρόκειται για μια δραστηριότητα που σχετίζεται με πλήθος άλλων, οπότε έχει άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στην οικονομία και την απασχόληση. Το 2019, πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, περισσότερα από 30 εκατομμύρια τουρίστες επισκέφθηκαν την Ελλάδα, ενώ τα έσοδα από τον τουρισμό ξεπέρασαν τα 18 δις ευρώ. Η συμμετοχή στο ΑΕΠ της χώρας υπολογίζεται στο 21% σχεδόν, ενώ απασχολήθηκαν στον κλάδο περισσότεροι από 900.000 εργαζόμενοι (ποσοστό 21,7% του συνόλου της απασχόλησης) (ΣΕΤΕ, 2022). Αν και το 2020 ο αριθμός των τουριστών μειώθηκε σημαντικά, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί, οι προβλέψεις είναι και πάλι ευοίωνες (UNWTO, 2022).

Διάγραμμα 6: Αφίξεις στην Ελλάδα μη κατοίκων από το εξωτερικό για τα έτη 2010-2020, ίδια κατασκευή, στοιχεία από: (INSETE, 2021)

Συνεπώς, ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα που έχει θετικές επιδράσεις στην οικονομία και η προσέλκυση ΑΞΕ στον κλάδο μπορεί να ενισχύσει περαιτέρω το τουριστικό προϊόν, σε μια εποχή, μάλιστα, όπου υφίσταται σημαντικός ανταγωνισμός μεταξύ των προορισμών, ενώ οι επισκέπτες γίνονται όλο και περισσότερο απαιτητικοί και επιθυμούν την παροχή προσωποποιημένων υπηρεσιών υψηλής ποιότητας. Στη συνέχεια, ακολουθεί η βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών σχετικά με τη σημασία των ΑΞΕ στον τουρισμό.

2.5. Ανασκόπηση ερευνών για τη σημασία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στον τουρισμό

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στον τουρισμό αποτελούν ένα μέσο ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος με τη χρηματοδότηση υποδομών για την υποδοχή τουριστών. Οι Fereidouini & Al-mulali, (2012), αναφέρονται στο παράδειγμα των χωρών του ΟΟΣΑ και χρησιμοποίησαν στοιχεία για τα έτη 1995-2009 προκειμένου να διερευνήσουν την αιτιώδη σχέση μεταξύ των ΑΞΕ στον τουρισμό και της αξίας που προσθέτει ο τουρισμός, ιδιαίτερα όσον αφορά τις επενδύσεις σε ακίνητα. Οι μελετητές στηρίζουν την έρευνά τους στο γεγονός ότι τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών δεν είναι συγκεκριμένα και οι επιδράσεις των ΑΞΕ στον τουρισμό σχετίζονται και με

παράγοντες όπως το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας και του κλάδου (παραδείγματος χάριν το επίπεδο εκπαίδευσης των εργαζομένων στον τουρισμό, την ισχύουσα νομοθεσία, το στάδιο του κύκλου ζωής στο οποίο βρίσκεται το τουριστικό προϊόν, κ.α. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν τη θετική επίδραση των ΑΞΕ στον τουρισμό στην ανάπτυξη της αγοράς ακινήτων, ενώ η χρήση μεταβλητών ελέγχου όπως τα επίπεδα διαφθοράς, η πολιτική σταθερότητα, το επιτόκιο και η εκπαίδευση φάνηκε ότι ενίσχυσε την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Συνεπώς, οι μελετητές υποστηρίζουν ότι είναι σημαντική η προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό, αφού μπορεί να ενεργοποιηθεί περαιτέρω η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Για το λόγο αυτό, χρειάζεται να διαμορφώνονται και οι συνθήκες που ευνοούν την προσέλκυση ΑΞΕ, όπως η ανάπτυξη ποιοτικών υποδομών, η παροχή ευνοϊκών επιτοκίων, η ελαχιστοποίηση των νομικών και διοικητικών εμποδίων και η μείωση φαινομένων διαφθοράς.

Ο Isik (2015), χρησιμοποίησε στοιχεία από επτά διαφορετικές αναπτυγμένες χώρες προκειμένου να μελετήσει στην σχέση μεταξύ των ΑΞΕ και της τουριστικής ανάπτυξης. Η περίοδος μελέτης αφορά τα έτη 1980 – 2012 και ο μελετητής ανέπτυξε ένα μοντέλο παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή το ΑΕΠ και ανεξάρτητες μεταβλητές τις ΑΞΕ και την τουριστική ανάπτυξη. Επίσης, μελετήθηκαν οι συσχετίσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών μεταξύ τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας κατέδειξαν ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των ΑΞΕ και του τουρισμού και ο μελετητής προτείνει την ανάπτυξη πολιτικών ΑΞΕ οι οποίες να εστιάζουν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του τουριστικού προϊόντος. Επίσης, απαιτείται η ανάληψη επενδύσεων στις χώρες προορισμού, όσον αφορά τις υποδομές και την τεχνολογία.

Η Kristjansdottir (2015), θέλησε να συγκρίνει τις ΑΞΕ στον τουρισμό στην Ισλανδία και τη Νορβηγία, σε σχέση με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Ανέπτυξε σχετικό οικονομετρικό μοντέλο και το δείγμα της αποτελείται από την Ισλανδία και τη Νορβηγία από την μια και τις ακόλουθες χώρες του ΟΟΣΑ από την άλλη: Αυστρία, Τσεχία, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ολλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία, Τουρκία και Ηνωμένο Βασίλειο. Τα έτη μελέτης ήταν από το 2000 ως το 2012. Οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν περιλαμβάνουν τις εισερχόμενες ΑΞΕ, το ύψος του ΑΕΠ, το ΦΠΑ σε κάθε χώρα, καθώς και η διαφορά στην κουλτούρα μεταξύ των χωρών (Hofstede index). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η τουριστική βιομηχανία είναι

ελκυστική για τη διενέργεια ΑΞΕ στην Ισλανδία και τη Νορβηγία, κυρίως από επενδυτές μεγαλύτερων χωρών, ενώ στις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ οι επενδυτές που είναι πρόθυμοι να επενδύσουν στον τουρισμό προέρχονται από μικρότερες αλλά και μεγαλύτερες χώρες.

Οι Adeola, Boso, Osabutey, & Evans (2020), μελέτησαν τη σχέση μεταξύ των εισερχόμενων ΑΞΕ και την ανάπτυξης του τουρισμού σε διάφορες χώρες για τα έτη 1995 έως και 2014. Οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις, οι καθαρές εισροές ΑΞΕ και το επιτόκιο. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης «Πολιτικής Σταθερότητας και Απουσίας Βίας» προκειμένου να μετρηθεί το επίπεδο πολιτικής σταθερότητας, όπου όσο υψηλότερη η τιμή του δείκτη τόσο μεγαλύτερη η πολιτική σταθερότητα και μικρότερη η πιθανότητα πολιτικά υποκινούμενης βίας. Επίσης, στο μοντέλο τους οι ερευνητές συμπεριέλαβαν και το ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Τα αποτελέσματα της μελέτης φανέρωσαν ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική και θετική συσχέτιση μεταξύ των ΑΞΕ και του τουρισμού, μακροχρόνια. Ακόμη, βραχυχρόνια, παρατηρείται μία αρνητική σχέση μεταξύ του ύψους του επιτοκίου και της τουριστικής ανάπτυξης. Τέλος, η πολιτική σταθερότητα και η οικονομική ανάπτυξη ενισχύουν τη θετική επίδραση των ΑΞΕ στον τουρισμό.

Οι Tang, Selvanathan, & Selvanathan (2007), μελέτησαν την αιτιακή σχέση μεταξύ των ΑΞΕ και του κλάδου του τουρισμού στην Κίνα. Χρησιμοποίησαν στοιχεία που αφορούσαν τα έτη 1987-2001 και βρήκαν ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των ΑΞΕ και του αριθμού των εισερχόμενων τουριστών, και μάλιστα η σχέση είναι μιας κατεύθυνσης. Πιο συγκεκριμένα, οι ΑΞΕ επιδρούν στον αριθμό των εισερχόμενων τουριστών και όχι το αντίθετο. Η θετική αυτή επίδραση συμβάλλει και στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο.

Οι Anastassopoulos, Filippaios, & Phillips (2009), μελέτησαν κατά πόσο υπάρχουν διαφορές στην κερδοφορία των ελληνικών και πολυεθνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην τουριστική βιομηχανία στην Ελλάδα. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 95 επιχειρήσεις του ξενοδοχειακού κλάδου, ενώ τα στοιχεία αφορούν τα έτη 1995-2004. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές που επιλέχθηκαν ήταν το μέγεθος των επιχειρήσεων, η παραγωγικότητα (έσοδα προς αριθμό εργαζομένων), ο βαθμός μόχλευσης, η ρευστότητα (μετρητά και σχετικά ισοδύναμα προς σύνολο ενεργητικού) και η συμμετοχή πολυεθνικής στην ιδιοκτησία της επιχείρησης, αλλά και το ποσοστό συμμετοχής. Η εξαρτημένη μεταβλητή του υποδείγματος που αναπτύχθηκε ήταν το

μικτό κέρδος ως ποσοστό των συνολικών εσόδων. Οι μελετητές υποστηρίζουν ότι οι πολυεθνικές αποτελούν σημαντική πηγή μεταφοράς τεχνολογίας, τεχνογνωσίας, νέων προϊόντων και ανθρώπινου δυναμικού. Τα αποτελέσματα της έρευνας φανέρωσαν ότι οι πολυεθνικές παρουσιάζουν καλύτερα αποτελέσματα από τις εγχώριες επιχειρήσεις και μάλιστα, οι πολυεθνικές στις οποίες οι ξένοι επενδυτές έχουν μικρότερο ποσοστό από τους Έλληνες συνεργάτες τους έχουν ακόμη καλύτερη απόδοση. Αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι οι επιχειρήσεις αυτές έχουν καλύτερη γνώση της τοπικής αγοράς. Εξάλλου, κατά τη διεθνοποίηση οι επιχειρήσεις χρειάζεται να λαμβάνουν υπόψη τα κοινωνικά εμπόδια και την ιδιαίτερη κουλτούρα κάθε χώρας υποδοχής και όταν οι επενδύσεις γίνονται σε συνεργασία με τους ντόπιους, τα εμπόδια αυτά μειώνονται.

Οι Samimi, Sadeghi, & Sadeghi (2013), επικέντρωσαν την έρευνά τους στις αναπτυσσόμενες χώρες και θέλησαν να διερευνήσουν την αιτιώδη, μακροπρόθεσμη σχέση μεταξύ των ΑΞΕ και της τουριστικής ανάπτυξης. Χρησιμοποίησαν δεδομένα από 20 χώρες, για τα έτη 1995 – 2008. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης συσχέτισης έδειξαν ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των ΑΞΕ και του τουρισμού μακροχρόνια. Επίσης, φαίνεται ότι υπάρχει μια αμφίδρομη αιτιώδης σχέση μακροχρόνια, ενώ βραχυχρόνια δεν υπάρχει τέτοια σχέση. Η αμφίδρομη αιτιώδης σχέση σημαίνει ότι όποτε υπάρχει παράγοντας αστάθειας στο σύστημα, οι μεταβλητές, μέσω βραχυχρόνιων προσαρμογών, επαναφέρουν τη μακροχρόνια ισορροπία. Συνεπώς, οι ΑΞΕ στον τουρισμό προωθούν την ανάπτυξη του εισερχόμενου τουρισμού και απαιτούνται ενέργειες από τους επίσημους φορείς, ώστε οι αναπτυσσόμενες χώρες να είναι ελκυστικές για τους επενδυτές.

Οι Fausel, Seetanah, & Sannasse (2017), μελέτησαν την επίδραση των ΑΞΕ στον τουρισμό στην οικονομική ανάπτυξη αναπτυσσόμενων νησιωτικών περιοχών, όπως ο Μαυρίκιος. Σύμφωνα με τους μελετητές, οι ΑΞΕ στον τουρισμό, όπως οι ΑΞΕ σε οποιοδήποτε τομέα της οικονομίας, συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη. Πρόκειται για ένα σημαντικό «κανάλι» μέσω του οποίου διοχετεύονται κεφάλαιο, τεχνολογία και τεχνογνωσία στις χώρες υποδοχής. Όσον αφορά τη μεταφορά γνώσης, οι ΑΞΕ αυξάνουν την υπάρχουσα γνώση με κατάλληλη εκπαίδευση, μεταφορά δεξιοτήτων και νέων διοικητικών και οργανωτικών πρακτικών. Οι ξένες επιχειρήσεις στον τουρισμό, επομένως, δρουν ως καταλύτες στην εισαγωγή κεφαλαίων στη χώρα υποδοχής, ενώ, βοηθούν στην προσέλκυση ξένων tour operators και τουριστών. Συνεπώς, δεδομένων των ωφελειών, πολλές αναδυόμενες αγορές του τουρισμού

προσελκύουν ΑΞΕ, αφού μέσω αυτών δημιουργούνται και σημαντικές υποδομές, απαραίτητες για την ανάπτυξη επιχειρήσεων και την κερδοφορία.

Δεδομένων των παραπάνω, οι Fausel, Seetanah, & Sannasse (2017), χρησιμοποίησαν στοιχεία για τα έτη 1984-2014 και ανέπτυξαν σχετικό μοντέλο παλινδρόμησης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι ΑΞΕ στον τουρισμό συμβάλλουν σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη και κερδοφορία, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, ενώ σημαντικός είναι ο ρόλος τους κράτους στην προσέλκυση των ΑΞΕ. Μέσω της υιοθέτησης μιας «ανοιχτής» πολιτικής όσον αφορά την οικονομία, αναπτύχθηκαν ξένες επενδύσεις σε βασικές τουριστικές δραστηριότητες όπως είναι τα εστιατόρια, οι υπηρεσίες παροχής δραστηριοτήτων σχετικά με τον τουρισμό, τα ταξιδιωτικά γραφεία κ.α. Εξάλλου, είναι σημαντικό ότι οι ΑΞΕ δημιούργησαν τις συνθήκες για περαιτέρω δημιουργία αξίας στον κλάδο του τουρισμού.

Οι Cro & Martins (2020), μελέτησαν τους προσδιοριστικούς παράγοντες των αποθεμάτων ΑΞΕ στον τουριστικό κλάδο της Γαλλίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας βασίστηκαν σε 269 παρατηρήσεις για τα έτη 2000 – 2017. Η εξαρτημένη μεταβλητή που χρησιμοποιήθηκε στο μοντέλο των Cro & Martins (2020), ήταν το απόθεμα των εισερχόμενων ΑΞΕ, ενώ, οι ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν το ΑΕΠ, η απόσταση μεταξύ των χωρών από όπου προέρχονται οι ΑΞΕ, η ύπαρξη κοινών συνόρων, η απόσταση κουλτούρας, το ποσοστό φορολογίας, το κόστος εργασίας, οι δημόσιες επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η Γαλλία προσελκύει επενδύσεις στον τουρισμό κυρίως από γαλλόφωνες χώρες, ενώ υπάρχει θετική συσχέτιση των αποθεμάτων ΑΞΕ με το προϊόν της χώρας προέλευσης και αρνητική με την απόσταση μεταξύ των χωρών. Επίσης, υπάρχει αρνητική συσχέτιση των αποθεμάτων ΑΞΕ στον τουρισμό και του κόστους εργασίας και της φορολογίας. Από την άλλη, είναι σημαντική η ύπαρξη εξειδικευμένων εργαζομένων. Εξάλλου, η συνεχής αύξηση του ανταγωνισμού στον κλάδο απαιτεί τη μεγιστοποίηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας.

Από την άλλη, οι AlKhoury, Almwalla, & AlJanad (2022), κατέληξαν σε διαφορετικά αποτελέσματα σχετικά με την επίδραση των ΑΞΕ στην αύξηση των εσόδων από τον τουρισμό. Οι ερευνητές θέλησαν να διερευνήσουν κατά πόσο και σε ποιο βαθμό η ανάπτυξη της οικονομίας της Ιορδανίας οφείλεται στις ΑΞΕ, αλλά και στις εγχώριες επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού. Για το σκοπό αυτό, οι μελετητές συνέλεξαν στοιχεία για τα έτη 1995 έως 2014 σχετικά με το ύψος του ΑΕΠ, τα έσοδα από τον

τουρισμό και τις καθарές εισροές ΑΞΕ. Η εξαρτημένη μεταβλητή του υποδείγματος που ανέπτυξαν είναι τα έσοδα από τον τουρισμό ως ποσοστό του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, υπάρχει μια αρνητική και οριακά σημαντική βραχυπρόθεσμη επίδραση των ΑΞΕ στα έσοδα στον τουρισμό. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν αφορούν τις συνολικές ΑΞΕ, αφού δεν υπήρχαν στοιχεία για το ύψος των ΑΞΕ στον τουρισμό μόνο. Αλλά και μακροπρόθεσμα, δε φάνηκε να υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση των ΑΞΕ με τα έσοδα από τον τουρισμό. Αυτό που είναι, επίσης, αντίθετο με τις προσδοκίες των μελετητών είναι ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική αλλά αρνητική συσχέτιση των εγχώριων επενδύσεων με τα έσοδα από τον τουρισμό, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Αυτό το αποτέλεσμα μπορεί να οφείλεται τόσο στο γεγονός ότι οι εγχώριες επενδύσεις είναι κυρίως κρατικές και αφορούν υποδομές έντασης κεφαλαίου, όσο και στο γεγονός ότι απαιτούνται επιπλέον ενέργειες (πχ. κατάλληλη προβολή του προορισμού), ώστε οι εγχώριες επενδύσεις να αποδώσουν.

2.6. Σχολιασμός

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε, δεν υπάρχει συγκεκριμένη σχέση μεταξύ της κερδοφορίας των επιχειρήσεων και των ΑΞΕ. Σίγουρα, οι περισσότερες έρευνες αναφέρονται σε μια θετική συσχέτιση, αλλά υπάρχουν και αυτές που καταλήγουν σε αρνητική ή καθόλου στατιστικά σημαντική συσχέτιση. Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθούν τα εξής: οι περισσότερες έρευνες δεν αναφέρονται άμεσα στην κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου, αλλά σε μεταβλητές που σχετίζονται με αυτή, όπως ο αριθμός των τουριστών, η απασχόληση, το ΑΕΠ. Ακόμη, επισημαίνεται στις περισσότερες έρευνες ότι είναι δύσκολη η μέτρηση των ΑΞΕ που αφορούν αποκλειστικά στον τουρισμό. Δεδομένων των παραπάνω, η παρούσα μελέτη έχει στόχο να καλύψει τα παραπάνω κενά. Για το λόγο αυτό αποφασίστηκε η διενέργεια πρωτογενούς έρευνας, με τη χρήση ερωτηματολογίου το οποίο απευθύνθηκε άμεσα σε επιχειρηματίες ή στελέχη επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται να δοθούν απαντήσεις στο βασικό ερευνητικό ερώτημα και τα επιμέρους ερωτήματα που αναπτύχθηκαν για το σκοπό αυτό και να προστεθούν νέα δεδομένα στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία έρευνας

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στον τουρισμό στην Ελλάδα. Το βασικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας μελέτης είναι: ποιες είναι οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα στην κερδοφορία των επιχειρήσεων;

Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα, αλλά και στα επιμέρους ερωτήματα, τα οποία είναι τα ακόλουθα:

- Ποια είναι η άποψη των ιδιοκτητών / εργαζομένων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού σχετικά με την ευκολία ανάπτυξης ΑΞΕ στην Ελλάδα;
- Ποια είναι η άποψη των ιδιοκτητών / εργαζομένων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού σχετικά με τη χρησιμότητα / συμβολή των ΑΞΕ στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της κερδοφορίας;
- Συμβάλλουν οι ΑΞΕ στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα;

Η συλλογή των στοιχείων έγινε με τη χρήση της μεθοδολογίας της πρωτογενούς, ποσοτικής έρευνας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται αναλυτικά η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήθηκε.

Αρχικά, σχετικά με τη φιλοσοφία της έρευνας, πρόκειται για μια προσέγγιση θετικιστική. Ο θετικισμός είναι η φιλοσοφία που εστιάζει στη διερεύνηση του πραγματικού κόσμου με τη συλλογή δεδομένων τα οποία είναι αντικειμενικά, εφαρμόζονται στην πράξη και τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να επαληθευτούν. Έτσι, πρόκειται για μια φιλοσοφία η οποία υποστηρίζει τη χρήση επιστημονικών μεθόδων έρευνας και ανάλυσης (Bryman & Bell, 2011).

Ο θετικισμός είναι μια προσέγγιση που ταιριάζει στην πρωτογενή, ποσοτική έρευνα η οποία αποφασίστηκε να διεξαχθεί για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης. Η πρωτογενής έρευνα χρησιμοποιεί προς επεξεργασία στοιχεία πρωτότυπα, επιτρέποντας τη συμβολή στη δημιουργία νέας γνώσης. Από την άλλη η ποσοτική έρευνα αφορά την ανάλυση ποσοτικών δεδομένων. Η χρήση ποσοτικών δεδομένων αυξάνει την αξιοπιστία της έρευνας, αφού δεν απαιτείται η ερμηνεία τους από τον μελετητή, όπως

στην περίπτωση της ποιοτικής έρευνας. Επίσης, η ποσοτική έρευνα επιτρέπει τη συσχέτιση μεταβλητών, ώστε να φανεί κατά πόσο επιβεβαιώνεται ή όχι η υπάρχουσα θεωρία (Saunders, Thornhill, & Lewis, 2015).

3.1 Το εργαλείο της έρευνας

Στην παρούσα περίπτωση, η ποσοτική έρευνα χρησιμοποιείται προκειμένου να φανεί η επίδραση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην κερδοφορία στις επιχειρήσεις τουρισμού. Για το σκοπό αυτό, διενεργήθηκε πρωτογενής έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται συχνά στην ακαδημαϊκή έρευνα. Πρόκειται για ένα εργαλείο το οποίο είναι εύκολο στη χρήση ακόμη και από άτομα που δεν έχουν εξοικείωση με την έρευνα. Επίσης, η χρήση του δεν απαιτεί οικονομικούς πόρους, ενώ συμβάλλει και στη διενέργεια έρευνας σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Το ερωτηματολόγιο αναπτύχθηκε ύστερα από εκτενή μελέτη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας. Πράγματι, οι έρευνες που συμπεριλαμβάνονται στη βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να αναπτυχθεί ένα εργαλείο που να είναι κατάλληλο για την υλοποίηση του σκοπού της παρούσας μελέτης. Οι ερωτήσεις που αναπτύχθηκαν ήταν κλειστού τύπου. Η χρήση κλειστού τύπου ερωτήσεων έχει θετικά και αρνητικά στοιχεία. όσον αφορά τα θετικά στοιχεία, αυτά περιλαμβάνουν τα ακόλουθα. Αρχικά, οι συμμετέχοντες δε χρειάζεται να διατυπώσουν οι ίδιοι την απάντηση, αλλά επιλέγουν μεταξύ συγκεκριμένων εναλλακτικών. Έτσι, η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι πιο εύκολη και δεν κουράζει τους συμμετέχοντες. Επίσης, είναι εύκολη η ανάλυση των αποτελεσμάτων, αφού αυτά είναι ομοιογενή, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν και να κωδικοποιηθούν. Αυτό αυξάνει και την αντικειμενικότητα της έρευνας. Από την άλλη, οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να εκφραστούν ελεύθερα και να αναφερθούν σε πτυχές του ζητήματος που με άλλο τρόπο δεν θα είχαν αυτή την ευκαιρία (Ζαφειρόπουλος, 2005).

Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις για τη συλλογή στοιχείων δημογραφικού χαρακτήρα. Οι ερωτήσεις αυτές αναφέρονται στο είδος της επιχείρησης, τα έτη λειτουργίας της επιχείρησης, τον αριθμό των απασχολούμενων, την τοποθεσία της επιχείρησης και να εάν στην επιχείρηση έχουν γίνει ΑΞΕ. Ενδεικτικά, αναφέρεται η ακόλουθη ερώτηση:

Είδος επιχείρησης	<ul style="list-style-type: none"> - Εστίαση - Καταλύματα - Μεταφορές - Ξεναγήσεις / Οργάνωση εκδηλώσεων - Εμπορική Επιχείρηση (Είδη Δώρων, Ρουχισμού κ.α.)
-------------------	--

Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων αναφέρεται στη γενική άποψη των συμμετεχόντων στην έρευνα σχετικά με τις επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην κερδοφορία των Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού. Οι ερωτήσεις αυτές είναι κλειστού τύπου της κλίμακας Likert και οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με το βαθμό συμφωνίας τους με κάθε ερώτηση. Έτσι, κλήθηκαν να επιλέξουν μία από τις ακόλουθες απαντήσεις: 1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα. Ενδεικτικά, αναφέρεται η ακόλουθη ερώτηση:

Ερώτηση	Απάντηση				
	1	2	3	4	5
Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάπτυξη υποδομών που βοηθούν όλες τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να λειτουργούν πιο αποδοτικά (πχ. δρόμοι, αεροδρόμια, χώροι εκδηλώσεων κ.α.)					

Το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με την κερδοφορία των συγκεκριμένων επιχειρήσεων και του κλάδου τουρισμού στην Ελλάδα. Επίσης πρόκειται για ερωτήσεις κλειστού τύπου της κλίμακας Likert. Ενδεικτικά, αναφέρεται η ακόλουθη ερώτηση:

Ερώτηση	Απάντηση				
	1	2	3	4	5
Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αναβάθμιση της επιχείρησής μου, αφού έγινε πιο εύκολη η πρόσβαση στις σύγχρονες μεθόδους οργάνωσης και αυτό βελτίωσε την κερδοφορία.					

3.2 Το δείγμα της έρευνας

Προκειμένου να συλλεχθούν τα πρωτογενή δεδομένα, αποφασίστηκε το ερωτηματολόγιο να απευθυνθεί σε επιχειρήσεις του κλάδου του τουρισμού. Ο πληθυσμός της έρευνας περιλαμβάνει επιχειρήσεις του κλάδου που δραστηριοποιούνται στην εστίαση, τα καταλύματα, τις μεταφορές, τις ξεναγήσεις /

οργάνωση εκδηλώσεων και εμπορικές επιχειρήσεις που πωλούν σχετικά προϊόντα. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από επιχειρήσεις που ανήκουν στις παραπάνω κατηγορίες. Για να συλλεχθούν τα στοιχεία, ακολουθήθηκε η παρακάτω διαδικασία. Η ερευνήτρια εντόπισε διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από επιχειρήσεις που έχουν ιστοσελίδα στο διαδίκτυο, μέσω σχετικής αναζήτησης. Στη συνέχεια, έστειλε ηλεκτρονικό μήνυμα, ενημερώνοντας για το σκοπό της έρευνας και επισυνάπτοντας το ερωτηματολόγιο. Επίσης, έγινε σχετική ανάρτηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η ερευνήτρια, επίσης, ζητούσε να προωθηθεί το ερωτηματολόγιο από όσους γνώριζαν ιδιοκτήτες επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό. Έτσι, με τη μέθοδο και της χιονοστιβάδας συλλέχθηκαν 168 κατάλληλα για χρήση ερωτηματολόγια (Creswell, 2014).

3.3 Ζητήματα Ηθικής

Η διεξαγωγή έρευνας, και ιδιαίτερα η διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας, χρειάζεται να εξασφαλίζει ότι δεν ανακύπτουν ζητήματα ηθικής τα οποία μπορεί να επηρεάσουν την αξιοπιστία της έρευνας. Έτσι, η πρωτογενής έρευνα διενεργήθηκε με τρόπο που εξασφαλίστηκε η ανωνυμία και η προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων, αλλά και των στοιχείων των επιχειρήσεων. Επίσης, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για το σκοπό της έρευνας, για τον τρόπο επεξεργασίας των αποτελεσμάτων και για το γεγονός ότι τα πρωτογενή δεδομένα θα καταστρέφονταν μετά την επεξεργασία τους. Ακόμη, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αποτελεί και συναίνεση, καθώς και ότι τα αποτελέσματα θα είναι διαθέσιμα σε αυτούς, εφόσον ζητηθούν.

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας επισυνάπτεται στο παράρτημα. Στο επόμενο κεφάλαιο ακολουθεί η ανάλυση της έρευνας.

Κεφάλαιο 4: Ανάλυση

Στη συνέχεια ακολουθεί η ανάλυση των στοιχείων που συλλέχθηκαν προκειμένου να διερευνηθούν οι επιπτώσεις των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα. Η ανάλυση ακολουθεί τη δομή του ερωτηματολογίου. Συνεπώς, αρχικά, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία που συλλέχθηκαν, στη συνέχεια ακολουθεί η ανάλυση των ερωτήσεων που αναφέρονται γενικά στην άποψη των συμμετεχόντων σχετικά με την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων. Ακολουθεί η ανάλυση των ερωτήσεων που αναφέρονται πιο συγκεκριμένα στη σχέση κερδοφορίας και ΑΞΕ όσον αφορά τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν στο δείγμα. Η ανάλυση είναι περιγραφική αλλά και επαγωγική, αφού διενεργούνται συσχετίσεις μεταβλητών, πάντα με στόχο την απάντηση στο βασικό ερευνητικό ερώτημα: ποιες είναι οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα στην κερδοφορία των επιχειρήσεων;

Προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα αυτό, αναπτύχθηκαν και επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποια είναι η άποψη των ιδιοκτητών / εργαζομένων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού σχετικά με την ευκολία ανάπτυξης ΑΞΕ στην Ελλάδα;
- Ποια είναι η άποψη των ιδιοκτητών / εργαζομένων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού σχετικά με τη χρησιμότητα / συμβολή των ΑΞΕ στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της κερδοφορίας;
- Συμβάλλουν οι ΑΞΕ στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα;

4.1. Έλεγχος αξιοπιστίας

Προκειμένου να γίνει η ανάλυση της έρευνας και να διεξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα, χρειάζεται να γίνει έλεγχος αξιοπιστίας του εργαλείου της έρευνας (ερωτηματολόγιο), ώστε να φανεί κατά πόσο τα αποτελέσματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την απάντηση στο βασικό ερευνητικό ερώτημα. Η αξιοπιστία αναφέρεται στο βαθμό στον οποίο οι ερωτώμενοι απαντούν με τον ίδιο τρόπο σε ερωτήματα με παρόμοιο περιεχόμενο. Υπολογίστηκε ο συντελεστής Cronbach's Alpha

για όλες τις ερωτήσεις, εκτός από αυτές που ήταν δημογραφικού ενδιαφέροντος. Το ποσοστό αξιοπιστίας υπολογίστηκε στο 73,1%, το οποίο αφού είναι μεγαλύτερο του 70% σημαίνει ότι η έρευνα έχει υψηλό επίπεδο αξιοπιστίας (Iseris, 2016). Τα αποτελέσματα του ελέγχου απεικονίζονται στη συνέχεια.

Πίνακας 4: έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach Alpha

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	168	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	168	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

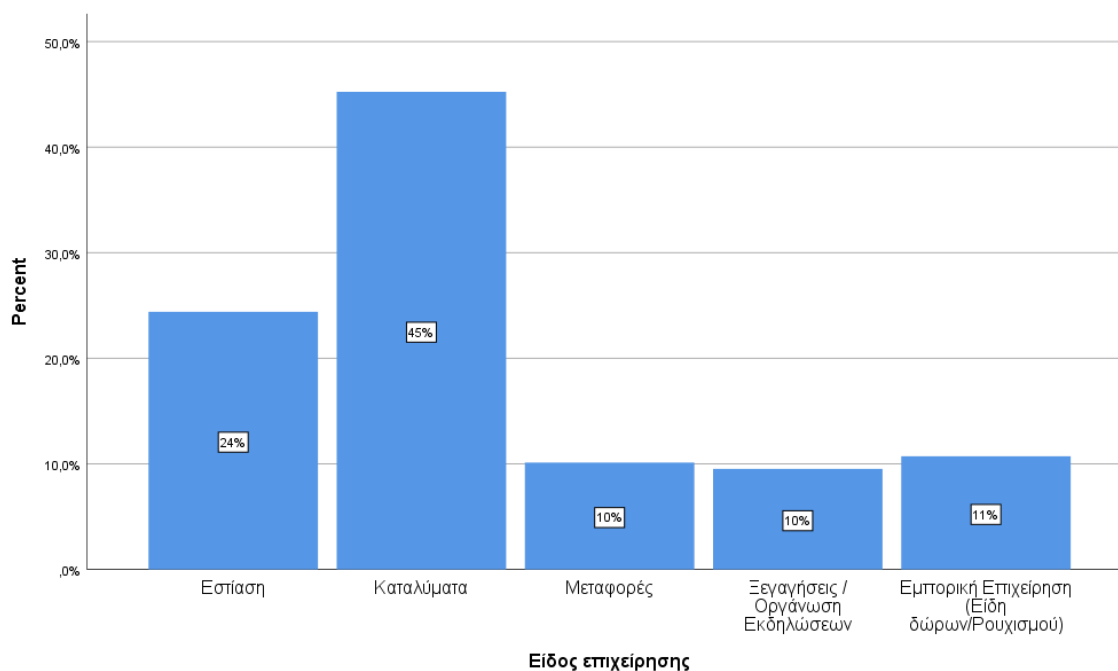
Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,731	21

Χρειάζεται ακόμη να αναφερθεί ότι τα αποτελέσματα στα 168 ερωτηματολόγια παρουσιάζονται ως ποσοστά επί τοις εκατό και όχι ως απόλυτοι αριθμοί. Επίσης, δε χρησιμοποιήθηκαν δεκαδικοί αριθμοί, αλλά έγινε στρογγυλοποίηση στον πλησιέστερο ακέραιο. Η στρογγυλοποίηση έγινε αυτόματα από το spss οπότε μπορεί σε κάποιες περιπτώσεις το άθροισμα των απαντήσεων να είναι 100% +/- 1%.

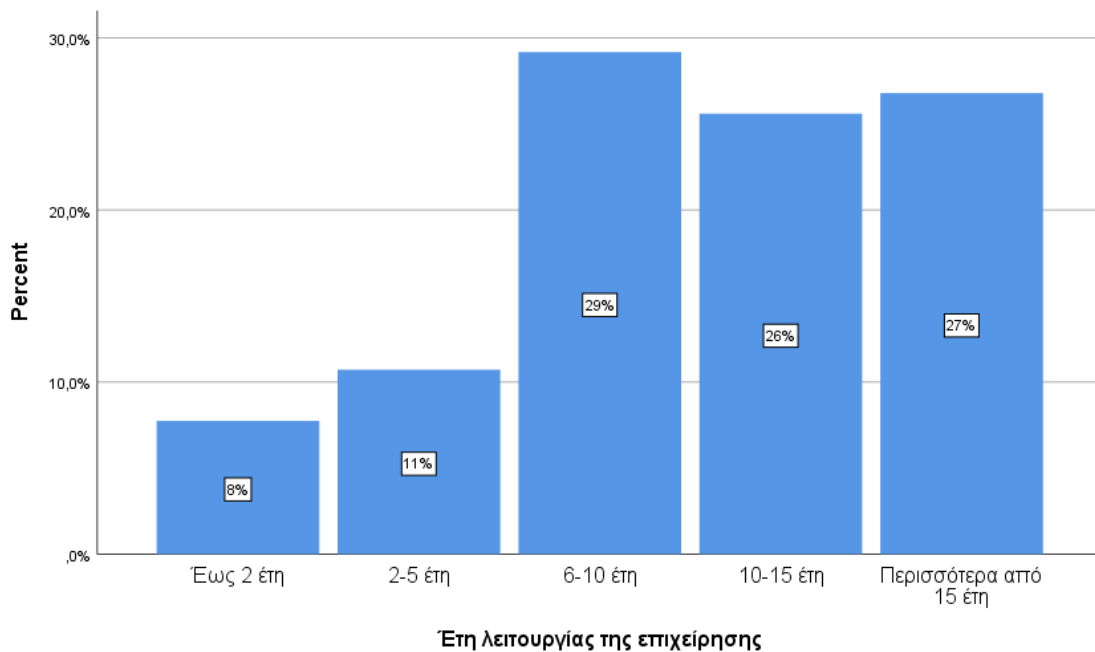
4.2. Μέρος Α: Ανάλυση απαντήσεων στις ερωτήσεις δημογραφικού ενδιαφέροντος

Η πρώτη ερώτηση δημογραφικού ενδιαφέροντος αναφέρεται στο είδος της επιχείρησης στο οποίο απασχολούνται (ή είναι ιδιοκτήτες) οι συμμετέχοντες στην έρευνα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το 45% των συμμετεχόντων απασχολούνται σε καταλύματα, το 24% στην εστίαση, το 11% σε κάποια εμπορική επιχείρηση που σχετίζεται άμεσα με τον κλάδο (όπως είναι οι επιχειρήσεις με είδη δώρων / ρουχισμό). Το 10% απασχολείται στις μεταφορές (ταξί, λεωφορεία εκδρομικά κ.α.) και επίσης το 10% απασχολείται στις ξεναγήσεις και την οργάνωση εκδηλώσεων. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται αναλυτικά στο ακόλουθο διάγραμμα.

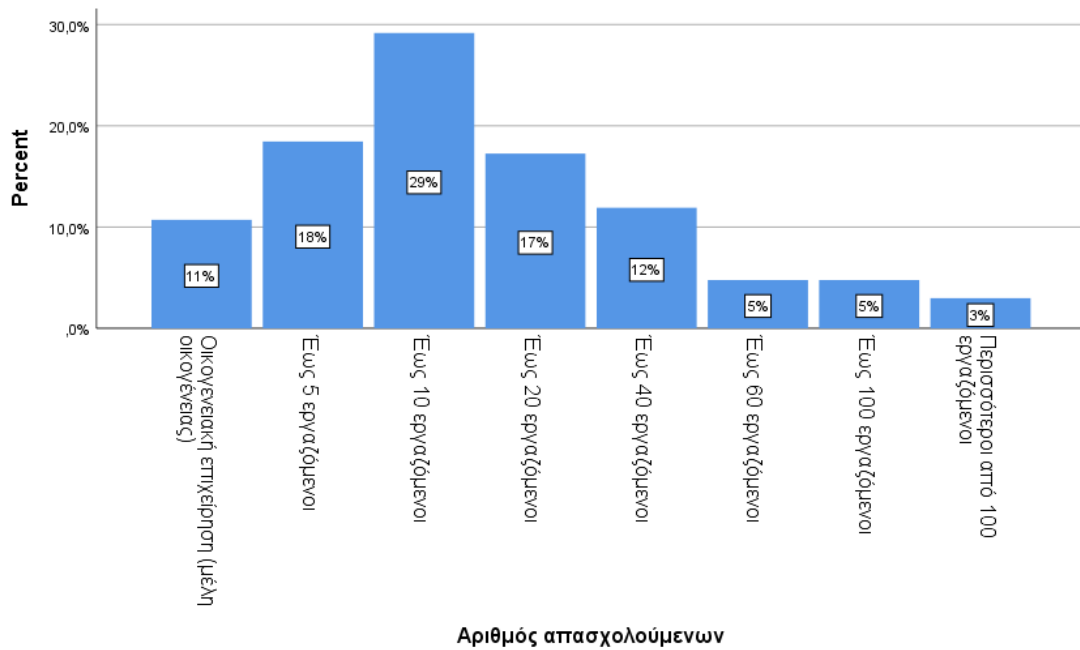
Διάγραμμα 7: Το είδος των επιχειρήσεων του δείγματος

Η επόμενη ερώτηση δημογραφικού ενδιαφέροντος αναφέρεται στα έτη λειτουργίας της επιχείρησης στην οποία εργάζεται / είναι ιδιοκτήτης κάθε συμμετέχοντα στην πρωτογενή έρευνα. Το 29% των συμμετεχόντων εργάζεται σε επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον κλάδο του τουρισμού 6-10 έτη. Το 27% των συμμετεχόντων εργάζεται σε επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον κλάδο του τουρισμού περισσότερα από 15 έτη και το 26% εργάζεται σε επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον κλάδο του τουρισμού 10-15 έτη. Συνεπώς, το 82% των συμμετεχόντων εργάζεται σε επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον κλάδο του τουρισμού πάνω από 6 έτη. Από την άλλη, το 11% εργάζεται σε επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον κλάδο του τουρισμού 2-5 έτη και μόνο το 8% εργάζεται σε επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον κλάδο του τουρισμού έως 2 έτη. Τα αποτελέσματα αυτά φανερώνουν ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται αρκετά χρόνια στον κλάδο, κάτι που είναι αναμενόμενο, αφού ο τουρισμός είναι ένα φαινόμενο που συμβάλλει στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας εδώ και αρκετές δεκαετίες. Τα αποτελέσματα της έρευνας απεικονίζονται στη συνέχεια.

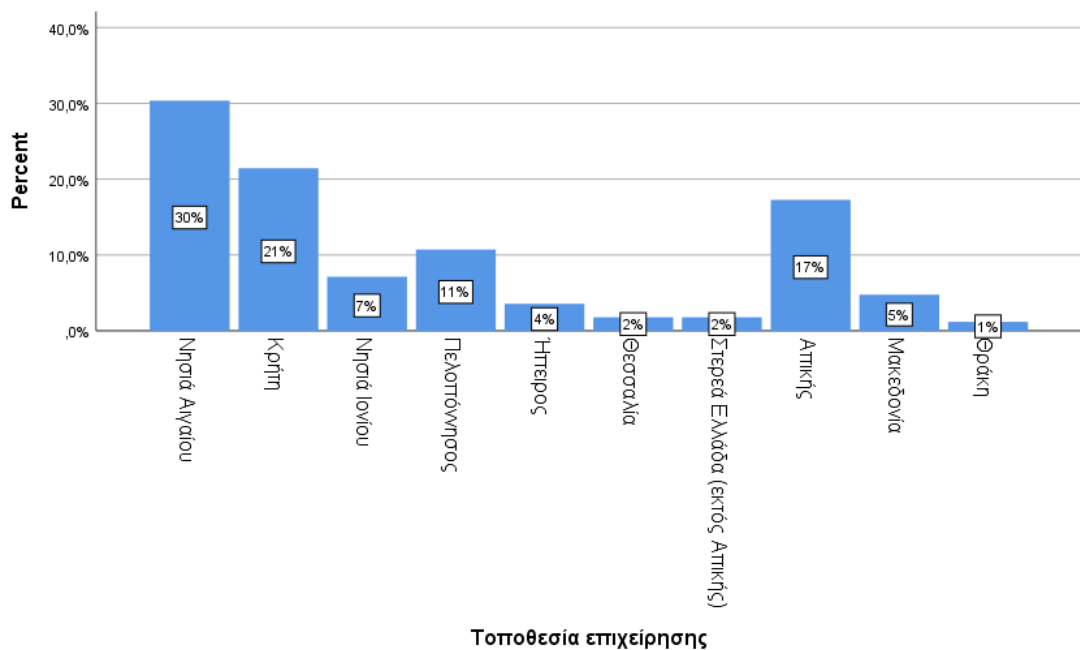
Διάγραμμα 8: Τα έτη λειτουργίας των επιχειρήσεων του δείγματος

Ακολουθούν τα αποτελέσματα που αναφέρονται στον αριθμό εργαζομένων κάθε επιχείρησης. Οι περισσότερες επιχειρήσεις (29%) απασχολούν έως 10 εργαζόμενους. Το 18% των επιχειρήσεων απασχολεί έως 5 εργαζόμενους και το 17% Έως 20 εργαζόμενους. Το 12% απασχολούν έως 40 εργαζόμενους, ενώ το 11% των επιχειρήσεων του δείγματος είναι οικογενειακές και απασχολούν μόνο τα μέλη της οικογένειας. 5% των επιχειρήσεων του δείγματος απασχολούν έως 60 εργαζόμενους, επίσης 5% απασχολούν έως 100 εργαζόμενους και μόνο το 3% των επιχειρήσεων του δείγματος απασχολούν περισσότερους από 100 εργαζόμενους. Τα αποτελέσματα αυτά είναι ενδεικτικά της κατάστασης που επικρατεί στον κλάδο. Αν και τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες μεγάλες και πολύ μεγάλες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον κλάδο (ιδιαίτερα στο χώρο της παροχής υπηρεσιών καταλύματος), είναι πολλές οι οικογενειακές και οι μικρές επιχειρήσεις που λειτουργούν στον κλάδο του τουρισμού. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται παρακάτω.

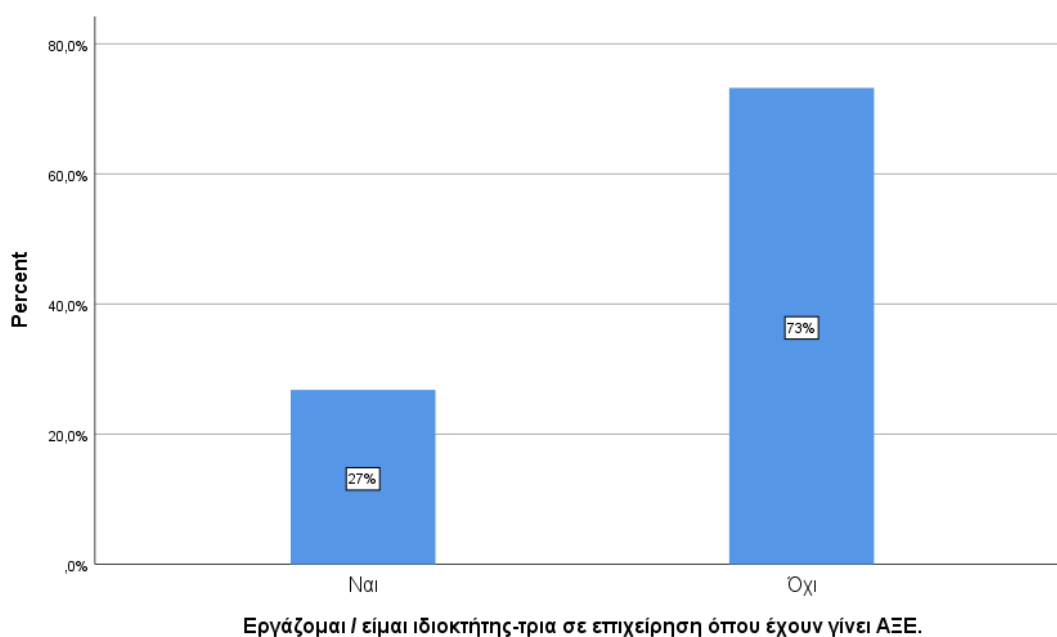
Διάγραμμα 9: Ο αριθμός απασχολούμενων στις επιχειρήσεις του δείγματος

Ακολουθούν οι απαντήσεις σχετικά με την τοποθεσία κάθε επιχείρησης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι περισσότερες επιχειρήσεις βρίσκονται στα Νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη (30% και 21% αντίστοιχα). Στη συνέχεια, το 17% των επιχειρήσεων τουρισμού βρίσκονται στην Αττική, το 11% στην Πελοπόννησο, το 7% στα Νησιά του Ιονίου και το υπόλοιπο 14% στις υπόλοιπες γεωγραφικές περιοχές της χώρας. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Διάγραμμα 10: Η τοποθεσία των επιχειρήσεων του δείγματος

Τέλος, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν κατά πόσο είναι ιδιοκτήτες/τριες επιχείρησης όπου έχουν γίνει ΑΞΕ ή όχι. Οι συμμετέχοντες σε ποσοστό 73% απάντησαν αρνητικά, ενώ το 27% απάντησε θετικά. Τα αποτελέσματα αυτά είναι αναμενόμενα αφού, όπως φάνηκε παραπάνω, οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος είναι πολύ μικρές ή μικρές, οπότε αυτές είναι και πιο πιθανό να ανήκουν σε εγχώριους επιχειρηματίες. Στο διάγραμμα που ακολουθεί απεικονίζονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων.

Διάγραμμα 11: Απαντήσεις στην ερώτηση: εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια σε επιχείρηση όπου έχουν γίνει ΑΞΕ

4.3. Μέρος 2^ο: Ανάλυση απαντήσεων που αναφέρονται γενικά στην άποψη των συμμετεχόντων σχετικά με την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων

Η επόμενη ομάδα ερωτήσεων αναφέρεται γενικά στην επίδραση των ΑΞΕ στην ανάπτυξη και κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου του τουρισμού. Αρχικά, αναφέρονται οι περιγραφικές στατιστικές του δείγματος και στη συνέχεια γίνεται παρουσίαση των απαντήσεων σε κάθε ερώτηση ξεχωριστά. Η ομάδα αυτή των ερωτήσεων περιλαμβάνει και μία αρνητική ερώτηση, ώστε να ενισχυθεί η αξιοπιστία του εργαλείου της έρευνας.

Πίνακας 5: Οι περιγραφικές στατιστικές της πρώτης ομάδας ερωτήσεων

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Οι ΑΞΕ μπορεί να επιδρούν στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμό.	168	1,00	5,00	3,3274	,68776
Οι τουρίστες επηρεάζονται θετικά εάν υπάρχουν ΑΞΕ από τη χώρα προέλευσής τους.	168	,00	5,00	3,5774	,73000
Οι ΑΞΕ προσελκύουν τουρίστες με ιδιαίτερες απαιτήσεις, αφού οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών.	168	1,00	5,00	2,8333	,93288
Οι ΑΞΕ στον τουρισμό βελτιώνουν την εικόνα της χώρας και προσελκύουν περισσότερους τουρίστες.	168	1,00	5,00	3,1369	,84716
Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάπτυξη υποδομών που βοηθούν όλες τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να λειτουργούν πιο αποδοτικά.	168	2,00	5,00	3,5536	,78732
Οι πολυεθνικές εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού.	168	2,00	5,00	3,6548	,76595
Οι ΑΞΕ εμποδίζουν την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας.	168	1,00	4,00	2,8988	,93271
Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και συμβάλλουν στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων.	168	2,00	5,00	3,6310	,83026

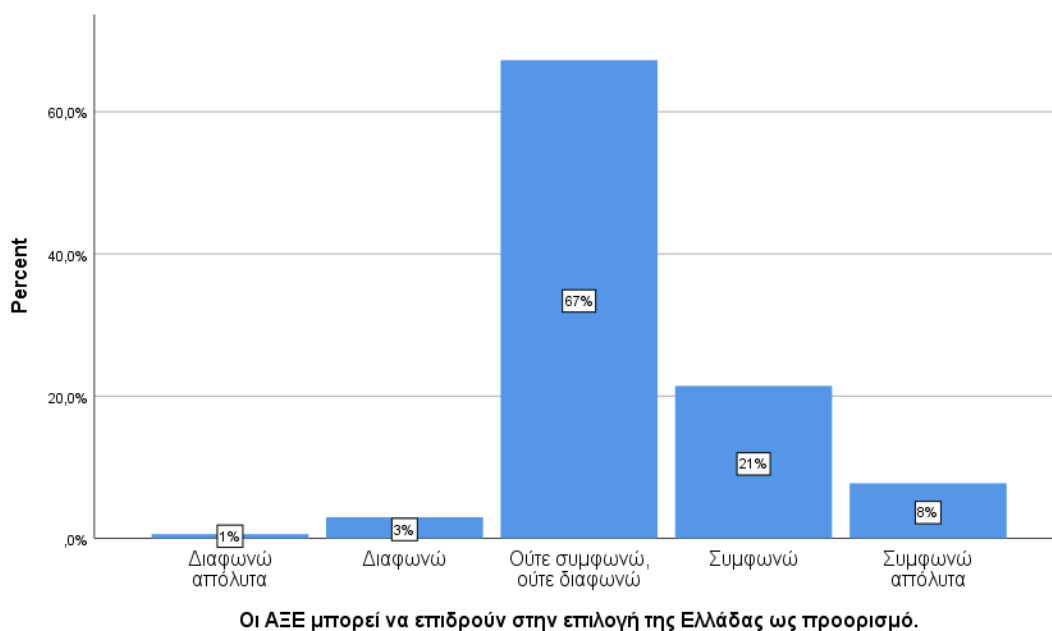
Οι πολυεθνικές στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους του operators και αυτό βελτιώνει τα έσοδα για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου.	168	2,00	5,00	3,7321	,71320
Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό.	168	2,00	5,00	3,4702	,84716
Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται έμμεσα με τον τουρισμό.	168	2,00	5,00	3,3988	,79021
Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού.	168	2,00	5,00	3,1548	,94766
Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά τις υποδομές, για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό.	168	1,00	5,00	3,3750	,87334
Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο (ανοιχτή οικονομία), για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό.	168	1,00	5,00	3,2917	,92441
Συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού.	168	2,00	5,00	3,5476	,75668
Valid N (listwise)	168				

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, οι συμμετέχοντες γενικά απάντησαν ουδέτερα ή θετικά (ότι συμφωνούν), εκτός από την περίπτωση της αρνητικής ερώτησης όπου παρουσιάζεται και ο μικρότερος μέσος όρος (2,90). Συνεπώς, οι συμμετέχοντες τείνουν να συμφωνούν ότι «Οι πολυεθνικές στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους tour operators και αυτό βελτιώνει τα έσοδα για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου», αφού η ερώτηση αυτή συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέσο όρο (3,73). Επίσης, τείνουν να συμφωνήσουν ότι «Οι πολυεθνικές εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού» (μέσος όρος 3,65) και ότι «Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και συμβάλλουν στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων» (μέσος όρος 3,63). Από την άλλη, απάντησαν κυρίως αρνητικά στην ερώτηση «Οι ΑΞΕ προσελκύουν τουρίστες με ιδιαίτερες απαιτήσεις, αφού οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών» (μέσος όρος 2,83), ενώ απάντησαν ουδέτερα στην ερώτηση «Οι ΑΞΕ στον τουρισμό βελτιώνουν την εικόνα της χώρας και προσελκύουν περισσότερους τουρίστες» (μέσος όρος 3,14) και στην ερώτηση «Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού» (μέσος όρος 3,15).

Σημαντικό είναι να γίνει αναφορά και στις τιμές της τυπικής απόκλισης, η οποία δείχνει την απόκλιση των απαντήσεων από το μέσο όρο. Η ερώτηση με τη μεγαλύτερη τυπική απόκλιση είναι η εξής: «Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού», με τυπική απόκλιση 0,95, ενώ ακολουθεί η ερώτηση «Οι ΑΞΕ προσελκύουν τουρίστες με ιδιαίτερες απαιτήσεις, αφού οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών», με τυπική απόκλιση 0,93 και η «Οι ΑΞΕ εμποδίζουν την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας», επίσης με τυπική απόκλιση 0,93. Από την άλλη, η ερώτηση με τη μικρότερη τυπική απόκλιση των απαντήσεων από το μέσο όρο είναι η ακόλουθη: «Οι ΑΞΕ μπορεί να επιδρούν στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμό», με τυπική απόκλιση 0,63.

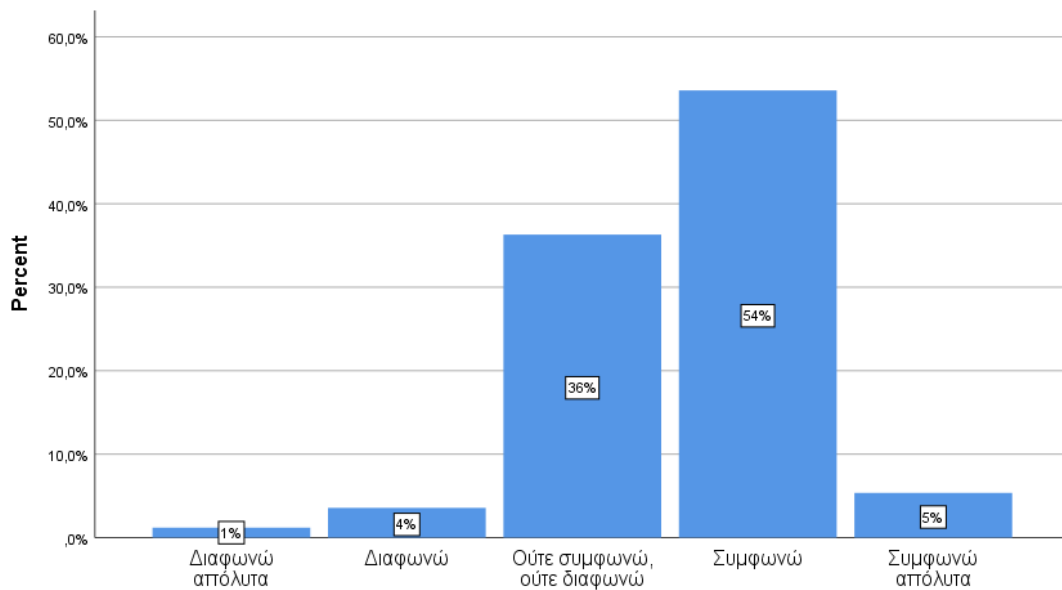
Οι απαντήσεις αναφέρονται με λεπτομέρεια στη συνέχεια.

Η πρώτη ερώτηση της ομάδας αυτής ερωτήσεων είναι κατά πόσο οι ΑΞΕ μπορεί να επιδρούν στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμό (πχ. οι πελάτες επιθυμούν να επισκέπτονται ξενοδοχεία συγκεκριμένης πολυεθνικής αλυσίδας). Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (67%) απάντησε ότι «ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί», το 21% των συμμετεχόντων συμφώνησε και το 8% συμφώνησε απόλυτα. Από την άλλη, το 3% διαφώνησε και το 1% διαφώνησε απόλυτα. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι δεν είναι ξεκάθαρο στους συμμετέχοντες εάν οι ΑΞΕ μπορεί να επιδρούν στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμό, ενώ αρκετοί είναι αυτοί που συμφωνούν (1/3 των συμμετεχόντων). Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Διάγραμμα 12: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ μπορεί να επιδρούν στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμό (πχ. οι πελάτες επιθυμούν να επισκέπτονται ξενοδοχεία συγκεκριμένης πολυεθνικής αλυσίδας)

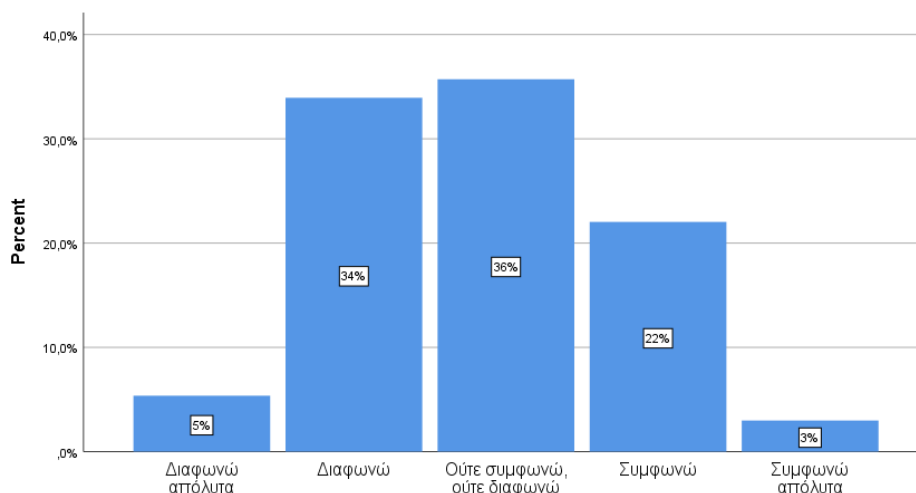
Η επόμενη ερώτηση αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι τουρίστες επηρεάζονται θετικά εάν υπάρχουν ΑΞΕ από τη χώρα προέλευσής τους. Εδώ η πλειοψηφία των απαντήσεων είναι θετικές, αφού το 54% των συμμετεχόντων απάντησε ότι συμφωνεί και το 5% ότι συμφωνεί απόλυτα. Σημαντικό ήταν το ποσοστό όσων έδωσαν ουδέτερη απάντηση (36%), ενώ μόνο το 5% διαφώνησε ή διαφώνησε απόλυτα. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Οι τουρίστες επηρεάζονται θετικά εάν υπάρχουν ΑΞΕ από τη χώρα προέλευσής τους.

Διάγραμμα 13: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι τουρίστες επηρεάζονται θετικά εάν υπάρχουν ΑΞΕ από τη χώρα προέλευσής τους

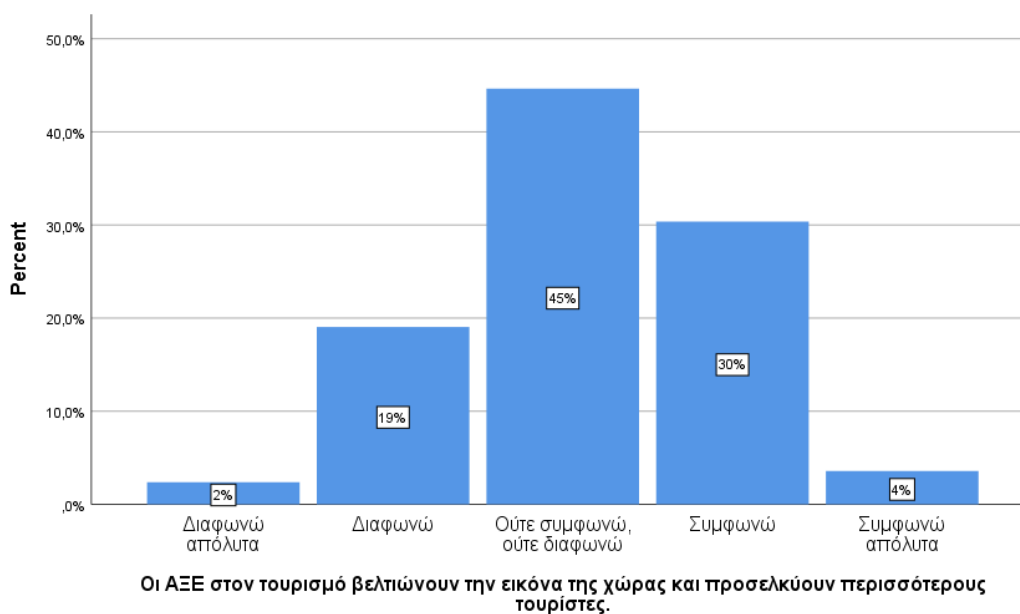
Η τρίτη ερώτηση της ομάδας αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι ΑΞΕ προσελκύουν τουρίστες με ιδιαίτερες απαιτήσεις, αφού οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών. Οι απαντήσεις στην ερώτηση αυτή είναι αρκετά διαφοροποιημένες. Έτσι, το 36% των συμμετεχόντων απάντησε ουδέτερα, το 34% ότι διαφωνεί (και το 5% ότι διαφωνεί απόλυτα), ενώ το 22% απάντησε ότι συμφωνεί (και το 3% ότι συμφωνεί απόλυτα). Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Οι ΑΞΕ προσελκύουν τουρίστες με ιδιαίτερες απαιτήσεις, αφού οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών.

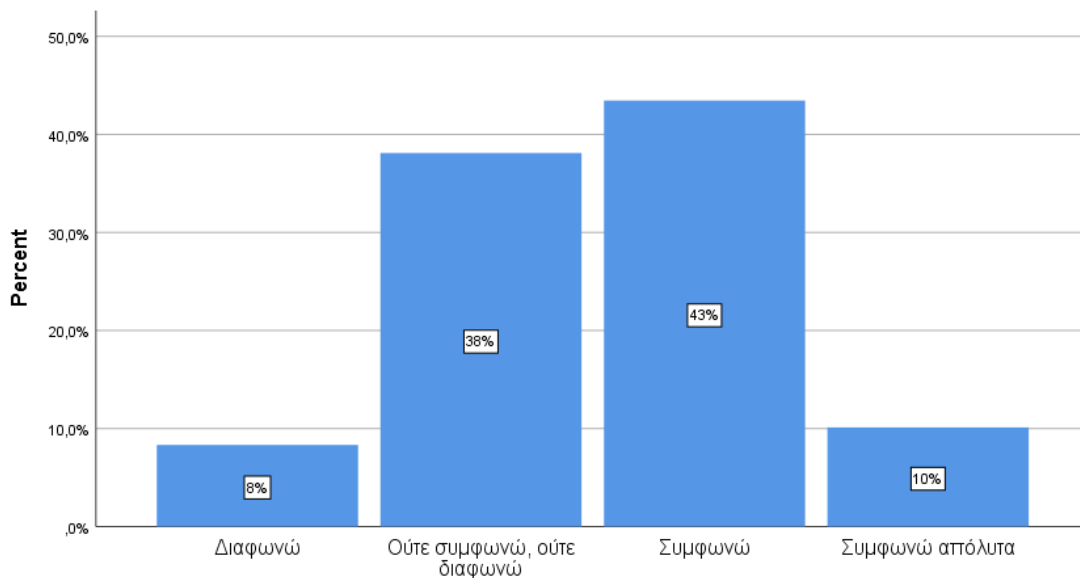
Διάγραμμα 14: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ προσελκύουν τουρίστες με ιδιαίτερες απαιτήσεις, αφού οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών

Η τέταρτη ερώτηση αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι οι ΑΞΕ στον τουρισμό βελτιώνουν την εικόνα της χώρας και προσελκύουν περισσότερους τουρίστες. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες (45%) απάντησαν ουδέτερα, ενώ το 30% των συμμετεχόντων συμφώνησαν με την παραπάνω δήλωση (και το 4% συμφώνησαν απόλυτα). Από την άλλη, το 19% των συμμετεχόντων διαφώνησε και το 2% διαφώνησε απόλυτα. Επομένως, αν και το 1/3 των συμμετεχόντων συμφωνεί ότι οι ΑΞΕ βελτιώνουν την εικόνα της χώρας, είναι σημαντικό το ποσοστό όσων δεν είναι σίγουροι. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Διάγραμμα 15: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ στον τουρισμό βελτιώνουν την εικόνα της χώρας και προσελκύουν περισσότερους τουρίστες

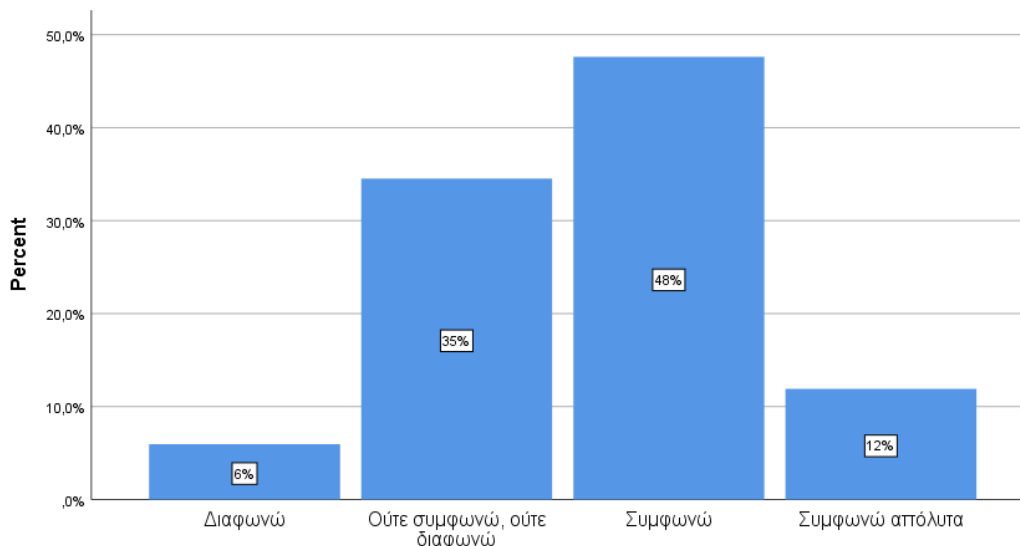
Ακολούθησε η ερώτηση σχετικά με το αν οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάπτυξη υποδομών που βοηθούν όλες τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να λειτουργούν πιο αποδοτικά (πχ. δρόμοι, αεροδρόμια, χώροι εκδηλώσεων κ.α.). Οι περισσότεροι απάντησαν θετικά, ότι συμφωνούν (ποσοστό 43%) ή ότι συμφωνούν απόλυτα (ποσοστό 10%). Το 38% των συμμετεχόντων απάντησε ουδέτερα και μόνο το 8% διαφώνησε. Οι απαντήσεις αυτές, οι οποίες απεικονίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα, είναι σύμφωνες με την υπάρχουσα βιβλιογραφία που συσχετίζει θετικά και στατιστικά σημαντικά την ανάπτυξη υποδομών λόγω ΑΞΕ με την ανάπτυξη των επιχειρήσεων της χώρας υποδοχής (Anyanwu, 2012).

Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάπτυξη υποδομών που βοηθούν όλες τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να λειτουργούν πιο αποδοτικά.

Διάγραμμα 16: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ στον τουρισμό αποτελούν ευκαιρία για ανάπτυξη υποδομών που βοηθούν όλες τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να λειτουργούν πιο αποδοτικά (πχ. δρόμοι, αεροδρόμια, χώροι εκδηλώσεων κ.α.)

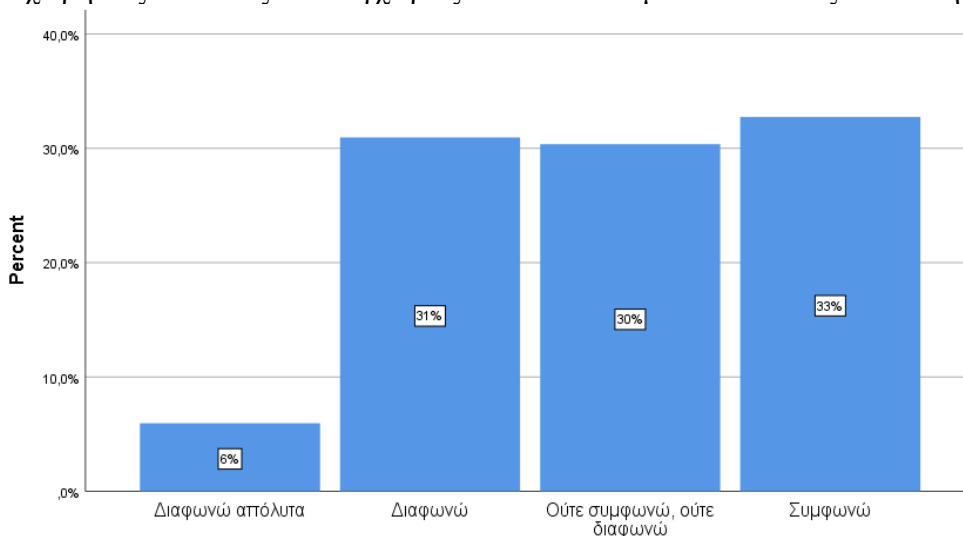
Η έκτη ερώτηση της ομάδας αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού. Όπως ήταν αναμενόμενο, από τα ευρήματα της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, η οποία συνδέει θετικά τις ΑΞΕ και την εισαγωγή καινοτομιών, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων απάντησε θετικά (48% των συμμετεχόντων απάντησε ότι συμφωνεί και 12% ότι συμφωνεί απόλυτα) (Camino-Mogro & Bermudez-Barrezueta, N., 2023). Περίπου το 1/3 των συμμετεχόντων απάντησε ουδέτερα (35%), ενώ μόνο το 8% διαφώνησε. Έτσι, φαίνεται ότι οι ΑΞΕ συμβάλλουν στην εισαγωγή καινοτομιών οι οποίες επιδρούν θετικά στην οργάνωση και αποδοτικότητα των επιχειρήσεων, κατ' επέκταση και στην κερδοφορία τους. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Οι πολυεθνικές εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού.

Διάγραμμα 17: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού

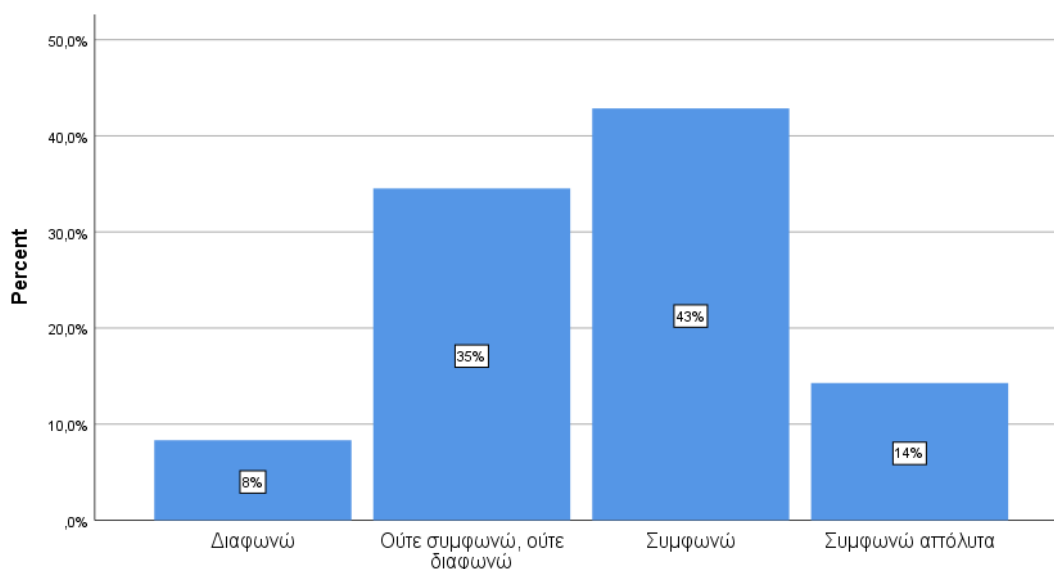
Η επόμενη ερώτηση είναι αρνητική και αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι ΑΞΕ εμποδίζουν την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας. Στόχος της ερώτησης αυτής ήταν να ενισχυθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα του ερωτηματολογίου. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων μοιράστηκαν σχεδόν σε ίσο ποσοστό μεταξύ των πιθανών απαντήσεων. Έτσι, το 31% διαφώνησε και το 6% διαφώνησε απόλυτα, το 33% συμφώνησε και το 30% ούτε συμφώνησε, ούτε διαφώνησε. Συνεπώς, οριακά οι συμμετέχοντες διαφωνούν και αυτό ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι ιδιοκτήτες ή εργάζονται σε επιχειρήσεις οι οποίες είναι εγχώριες. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Οι ΑΞΕ εμποδίζουν την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας.

Διάγραμμα 18: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ εμποδίζουν την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας

Η όγδοη ερώτηση διερευνά την άποψη των συμμετεχόντων σχετικά με το εάν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και συμβάλλουν στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν (43%) ή συμφωνούν απόλυτα (14%), ενώ το 35% απάντησε ουδέτερα. Τέλος, μόνο το 8% των συμμετεχόντων διαφώνησαν. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι πράγματι, εκτός των άλλων, οι ΑΞΕ βοηθούν στην ανάπτυξη συνεργασιών με προμηθευτές εκτός των συνόρων, κάτι που μπορεί να μειώσει το κόστος και να αυξήσει την κερδοφορία. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

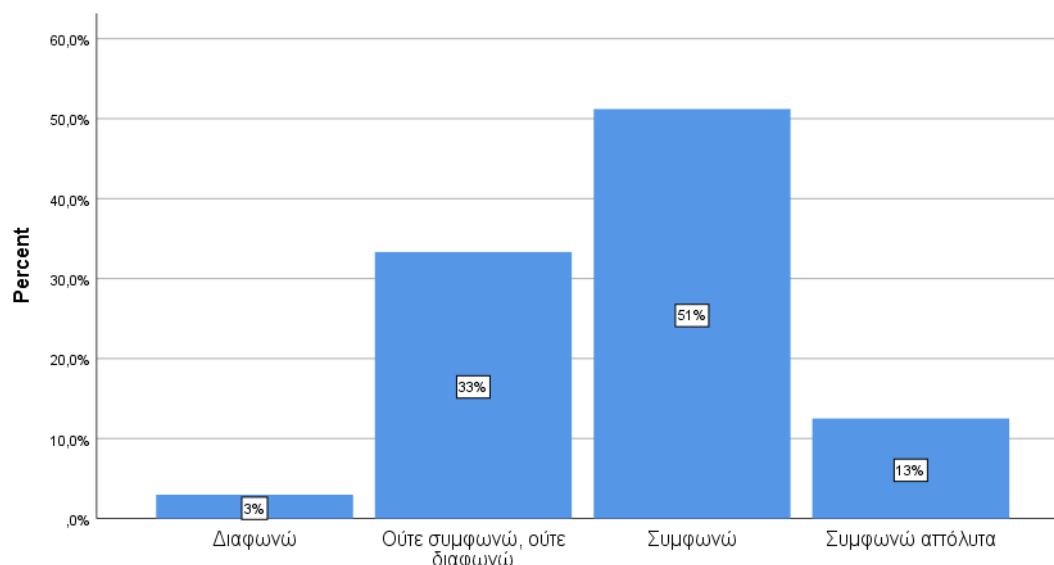
Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και συμβάλλουν στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 19: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και συμβάλλουν στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων

Η επόμενη ερώτηση αναφέρεται σε έναν βασικό εμπλεκόμενο στην αλυσίδα αξίας του τουρισμού, τους tour operators. Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν εάν θεωρούν ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους tour operators και αν αυτό βελτιώνει τα έσοδα για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, το 51% συμφωνεί και το 13% συμφωνεί απόλυτα, ενώ υπάρχει ένα 33% που απάντησε ουδέτερα και μόνο το 3% διαφώνησε. Φαίνεται, επομένως, ότι οι πολυεθνικές, έχουν διεθνή παρουσία αναπτύσσουν πράγματι καλύτερες σχέσεις με τους tour operators, οι οποίοι αποτελούν

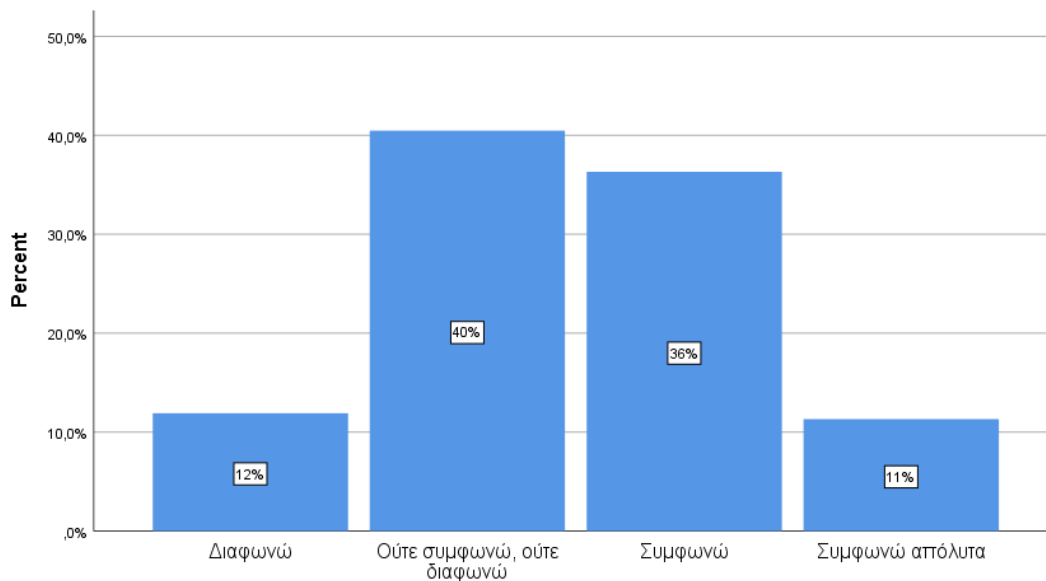
βασικό παράγοντα αύξηση εσόδων για τις επιχειρήσεις του τουρισμού (Tang, Selvanathan, & Selvanathan, 2007). Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Οι πολυεθνικές στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους tour operators και αυτό βελτιώνει τα έσοδα για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου.

Διάγραμμα 20: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους tour operators και αυτό βελτιώνει τα έσοδα για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου

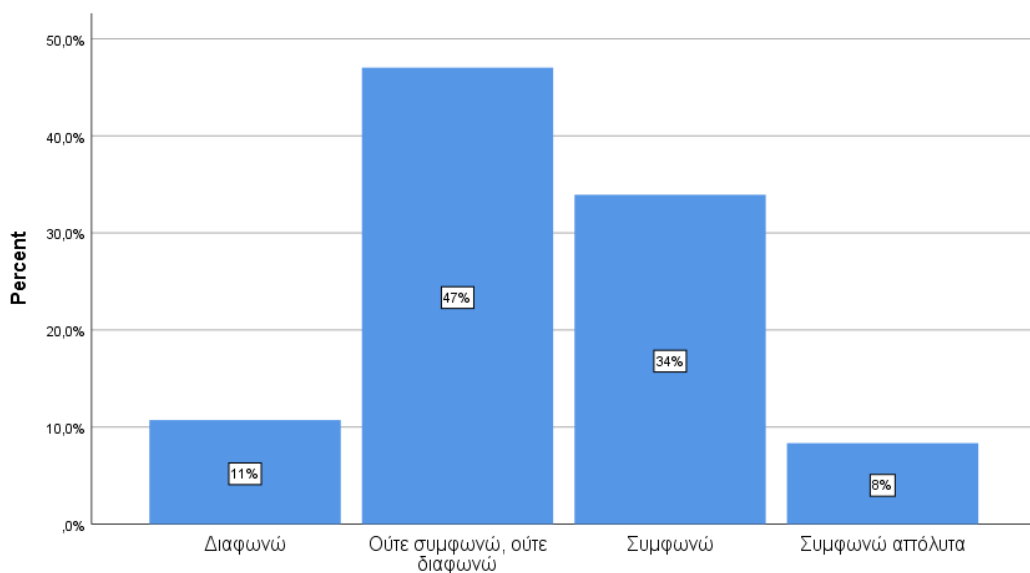
Οι επόμενες δύο ερωτήσεις αναφέρονται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με τον κλάδο. Όσον αφορά τις επιχειρήσεις που σχετίζονται άμεσα με τον κλάδο, οι συμμετέχοντες απάντησαν ουδέτερα κατά 40%, ενώ απάντησαν ότι συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα κατά 47%. Το 12% των συμμετεχόντων διαφώνησε. Επομένως, στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες συμφωνούν, αν και το ποσοστό όσων απάντησαν ουδέτερα είναι σημαντικό και πιθανότατα οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες εργάζονται ή είναι ιδιοκτήτες εγχώριων επιχειρήσεων. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο διάγραμμα, παρακάτω.

Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό.

Διάγραμμα 21: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό

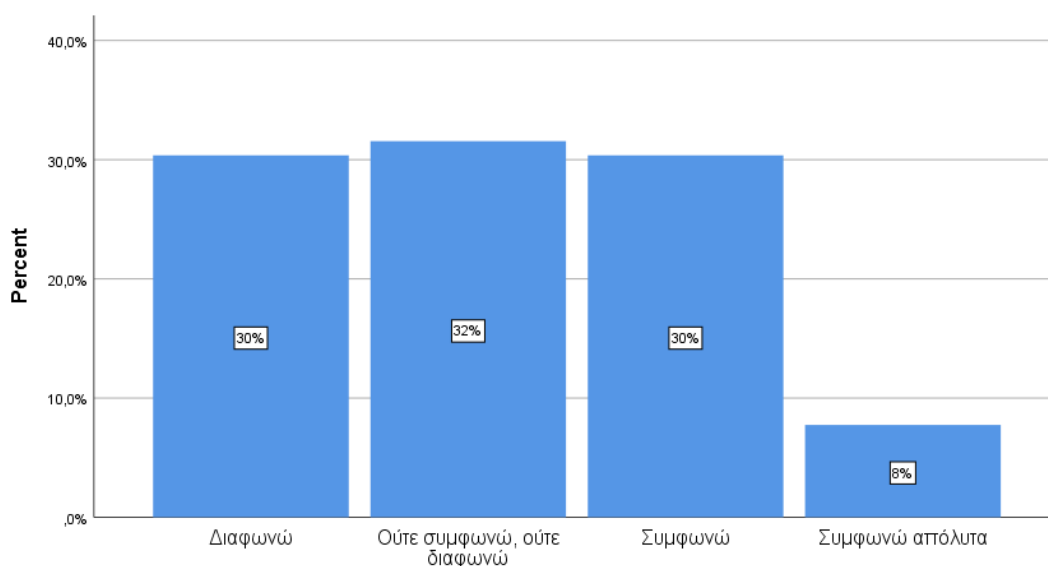
Όσον αφορά τις επιχειρήσεις που σχετίζονται έμμεσα με τον κλάδο, οι συμμετέχοντες απάντησαν ουδέτερα κατά 47%, ενώ απάντησαν ότι συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα κατά 42%. Το 11% των συμμετεχόντων διαφώνησε. Επομένως, στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες απάντησαν ουδέτερα, κάτι που πιθανότατα οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες εργάζονται ή είναι ιδιοκτήτες εγχώριων επιχειρήσεων. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο διάγραμμα, παρακάτω.

Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται έμμεσα με τον τουρισμό.

Διάγραμμα 22: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται έμμεσα με τον τουρισμό

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν αν συμφωνούν ότι οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού. Οι απαντήσεις είναι σχετικά μοιρασμένες, με το 38% των συμμετεχόντων να συμφωνεί ή να συμφωνεί απόλυτα, το 32% να μην εκφράζει ξεκάθαρη άποψη και το 30% να διαφωνεί. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες δεν είναι πεισμένοι ότι οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες, και αυτό χρειάζεται να ληφθεί υπόψη από τους αρμόδιους, ώστε να προχωρήσουν σε ενέργειες που θα αλλάξουν την παρούσα άποψη και θα πείσουν τους εγχώριους επιχειρηματίες να στραφούν στην αναζήτηση ΑΞΕ (ΕΥ, 2020). Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

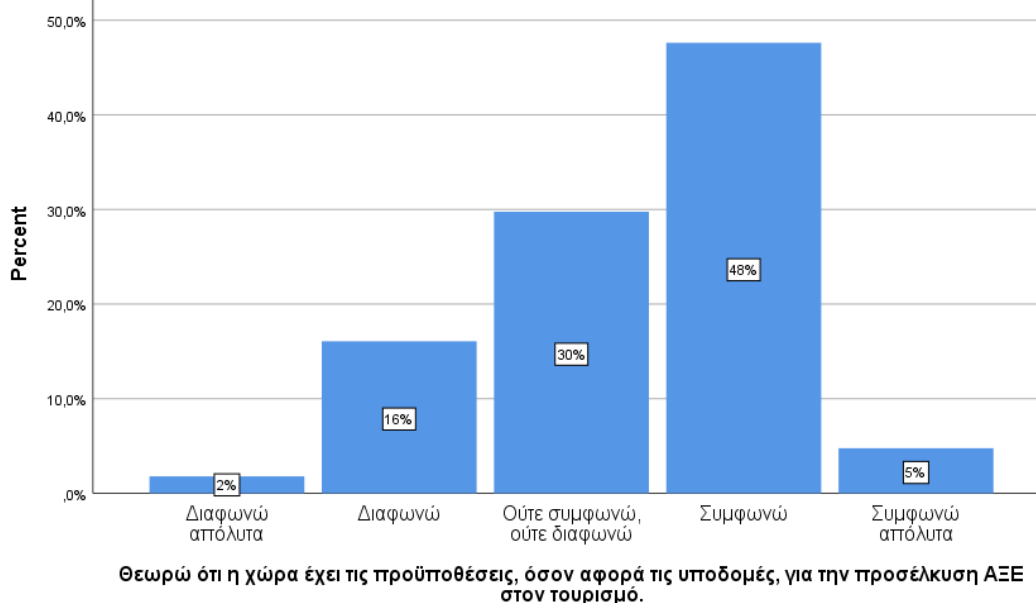

Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού.

Διάγραμμα 23: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού

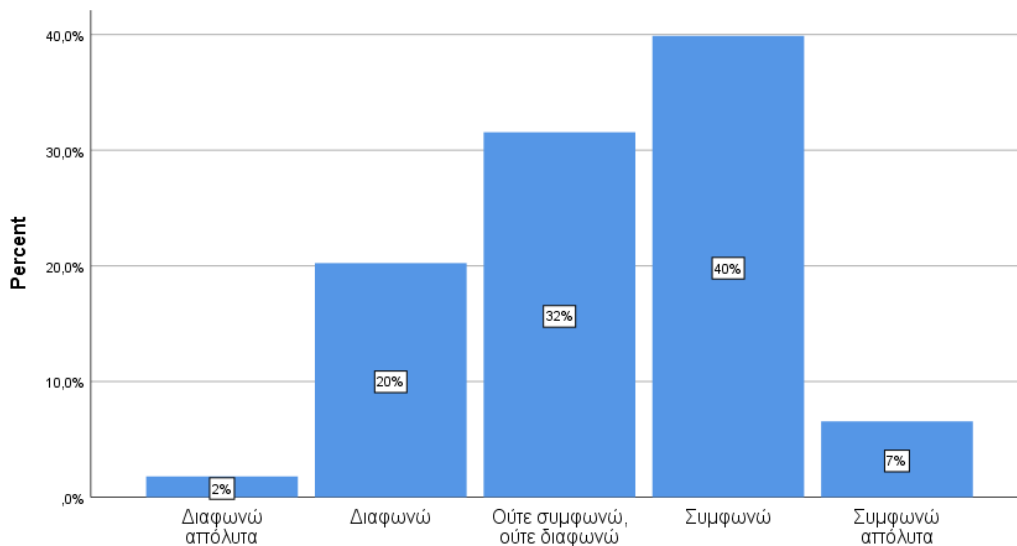
Οι ερωτήσεις που ακολουθούν αναφέρονται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις (υποδομές / νομοθετικό πλαίσιο) για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό. Όσον αφορά τις υποδομές, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμφωνεί (48%) ή συμφωνεί απόλυτα (5%). Το 30% των συμμετεχόντων απάντησε ουδέτερα και το 18% διαφώνησε ή διαφώνησε απόλυτα. Συνεπώς, φαίνεται ότι στη χώρα αναπτύσσονται υποδομές οι οποίες να συμβάλλουν στην προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό. Πράγματι, οι επίσημοι φορείς προωθούν την

υλοποίηση σχετικών έργων. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 24: Απαντήσεις στην ερώτηση: Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά τις υποδομές, για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό

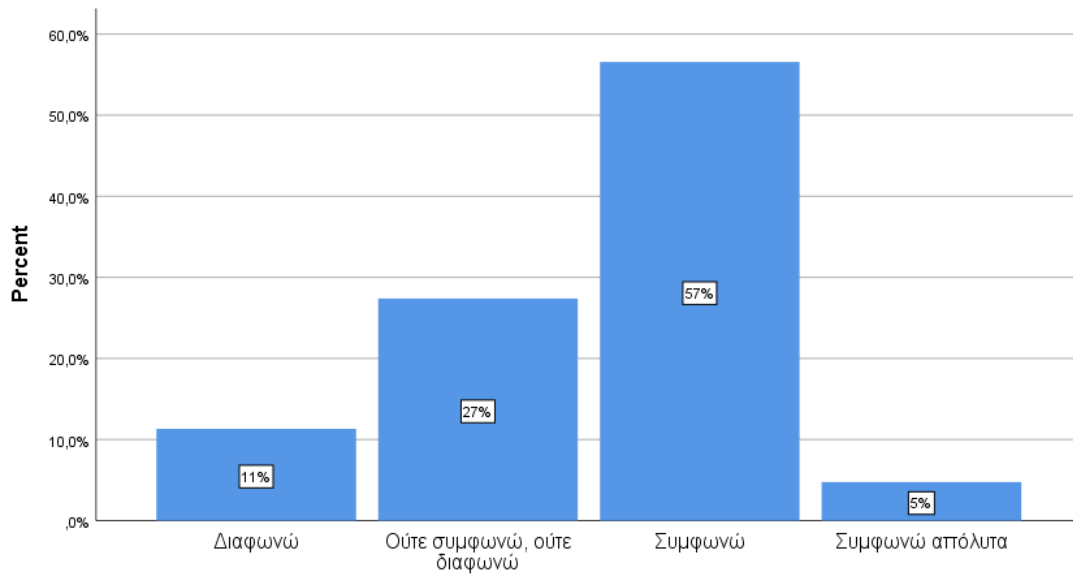
Όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμφωνεί (40%) ή συμφωνεί απόλυτα (7%). Το 32% των συμμετεχόντων απάντησε ουδέτερα και το 22% διαφώνησε ή διαφώνησε απόλυτα. Συνεπώς, φαίνεται ότι στη χώρα αναπτύσσεται νομοθετικό πλαίσιο που συμβάλλει στην προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό. Πράγματι, οι επίσημοι φορείς προωθούν την υλοποίηση ενεργειών όπως η μείωση της γραφειοκρατίας και η διευκόλυνση διενέργειας έναρξης επιχειρήσεων, μέσω της ψηφιοποίησης (Υπουργείο Τουρισμού, 2021). Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα.

Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο (ανοιχτή οικονομία), για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό.

Διάγραμμα 25: Απαντήσεις στην ερώτηση: Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο (ανοιχτή οικονομία), για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό

Η τελευταία ερώτηση αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι, συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού. Σύμφωνα με τις απαντήσεις, το 57% συμφωνεί και το 5% συμφωνεί απόλυτα, ενώ το 27% ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί. Τέλος, το 11% των συμμετεχόντων διαφωνεί. Αν και η πλειοψηφία συμφωνεί, πάλι φαίνεται ότι οι συμμετέχοντες δεν είναι σίγουροι για τη θετική συσχέτιση ΑΞΕ και κερδοφορίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό. Πιθανότατα αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες εργάζονται ή είναι ιδιοκτήτες εγχώριων επιχειρήσεων. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού.

Διάγραμμα 26: Απαντήσεις στην ερώτηση: Συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού

4.4. Μέρος 3^ο: Ανάλυση απαντήσεων που αναφέρονται πιο συγκεκριμένα στη σχέση κερδοφορίας και ΑΞΕ όσον αφορά τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν στο δείγμα

Το 3^ο μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει ερωτήσεις που αναφέρονται πιο συγκεκριμένα στις επιχειρήσεις του δείγματος και την εμπειρία τους σχετικά με τις ΑΞΕ και την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία τους. Αρχικά, παρουσιάζονται οι περιγραφικές στατιστικές των απαντήσεων.

Πίνακας 6: περιγραφικές στατιστικές τρίτης ομάδας ερωτήσεων

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές.	168	1,00	5,00	3,7857	,84869

Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και την αύξηση των τιμών, αφού αναβαθμίστηκε η Ελλάδα ως προορισμός.	168	2,00	5,00	3,6667	,80913
Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα και στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων	168	1,00	5,00	3,6071	,86194
Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αναβάθμιση της επιχειρησή μου, αφού...και αυτό βελτίωσε την κερδοφορία.	168	2,00	5,00	3,5714	,88616
Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού και στη μείωση των τιμών, κάτι που μείωσε την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου.	168	1,00	5,00	2,4583	1,07143
Η επιχείρηση στην οποία εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτρια, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της.	168	2,00	5,00	3,5476	,86037
Valid N (listwise)	168				

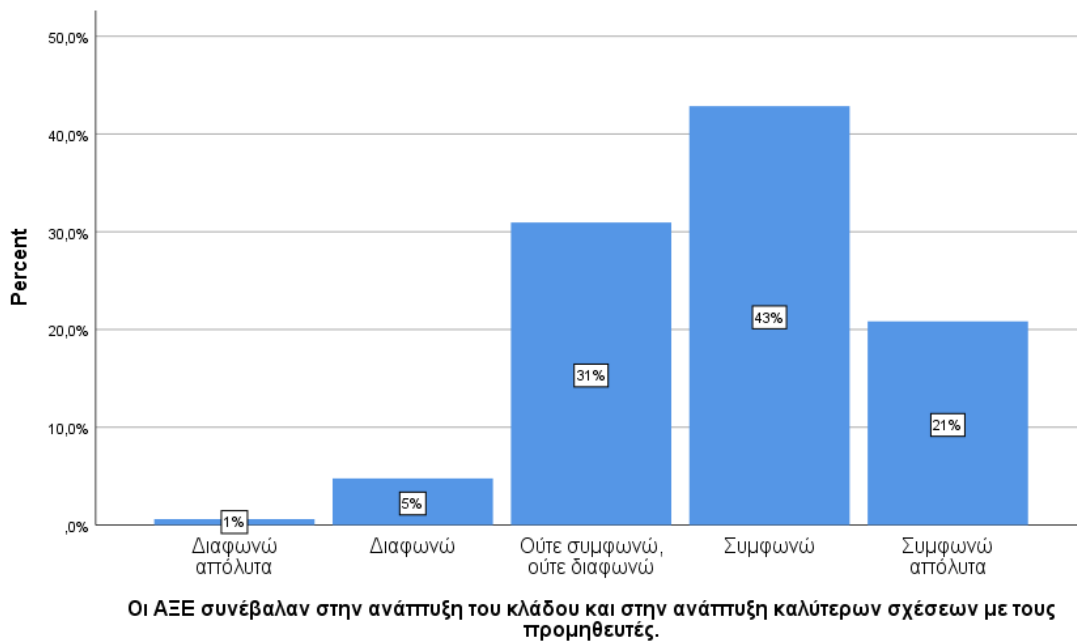
Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, οι μέσοι όροι για όλες τις απαντήσεις κυμαίνονται μεταξύ 3,55 και 3,79 (εκτός από την αρνητική ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού και στη μείωση των τιμών, κάτι που μείωσε την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου, όπου ο μέσος όρος είναι 2,46). Συνεπώς, φαίνεται ότι οι συμμετέχοντες τείνουν να συμφωνήσουν με τη θετική συμβολή των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων, χωρίς, όμως, η συμφωνία αυτή να είναι ξεκάθαρη. Πιο συγκεκριμένα, η ερώτηση με το μεγαλύτερο μέσο όρο (3,79) αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές. Από την άλλη, η ερώτηση με το μικρότερο μέσο όρο (3,55) αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι η επιχείρηση στην οποία εργάζονται ή είναι ιδιοκτήτες /τριες επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της.

Είναι σημαντικό ακόμη να αναφερθεί ότι οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων από τους μέσους όρους είναι αρκετά υψηλές, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει διαφοροποίηση των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε κάθε ερώτηση. Η ερώτηση με τη μεγαλύτερη τυπική απόκλιση (1,07) είναι η αρνητική ερώτηση που αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού και στη μείωση των τιμών, κάτι που μείωσε την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου. Από την άλλη, η ερώτηση με τη μικρότερη τυπική απόκλιση (0,81) των απαντήσεων από το μέσο όρο είναι αυτή που αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και την αύξηση των τιμών, αφού αναβαθμίστηκε η Ελλάδα ως προορισμός.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σε κάθε ερώτηση.

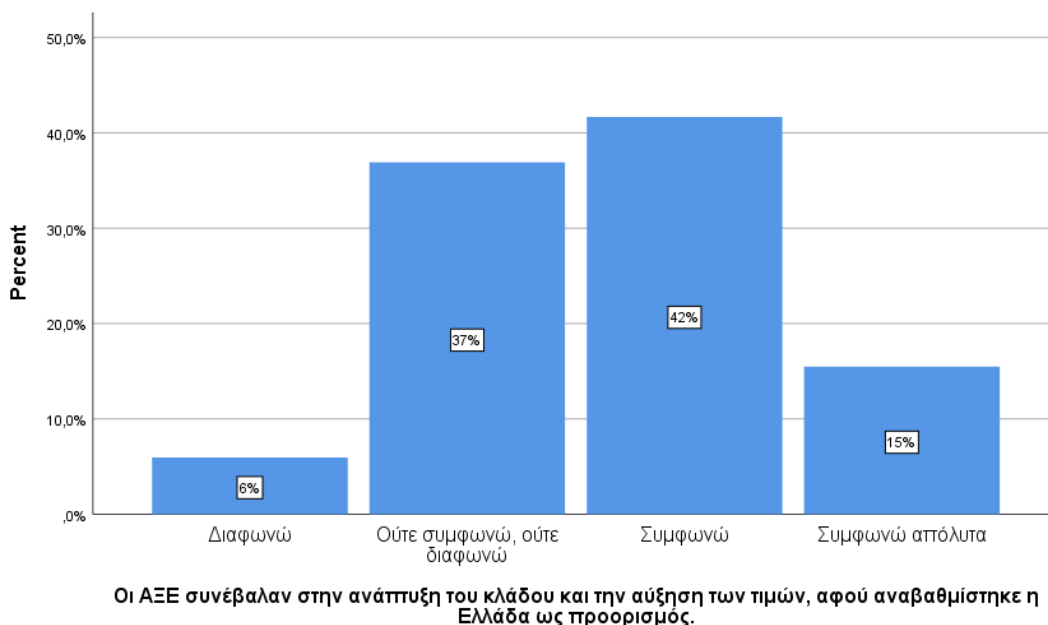
Η πρώτη ερώτηση αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές (περισσότεροι προμηθευτές, καλύτερες τιμές, μεγαλύτερη ποικιλία). Η ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές συνδέεται τόσο με την προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών σταθερής ποιότητας, όσο και με την επίτευξη ελκυστικών συμφωνιών όσον αφορά την τιμή. Και οι δύο αυτοί παράγοντες επιδρούν στην κερδοφορία των επιχειρήσεων (AlKhourī, Almwalla, & AlJanad, 2022). Σύμφωνα με τις απαντήσεις, το 63% συμφωνεί (43%) ή συμφωνεί απόλυτα (21%), το 31% των συμμετεχόντων απάντησε ουδέτερα, ενώ το 6% διαφώνησε. Επομένως, αν και το ποσοστό όσων απάντησαν ουδέτερα είναι σημαντικό, είναι ξεκάθαρο ότι οι συμμετέχοντες συμφωνούν πως οι ΑΞΕ έχουν θετική επίδραση στις σχέσεις με τους προμηθευτές για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου. Οι απαντήσεις απεικονίζονται στη συνέχεια.

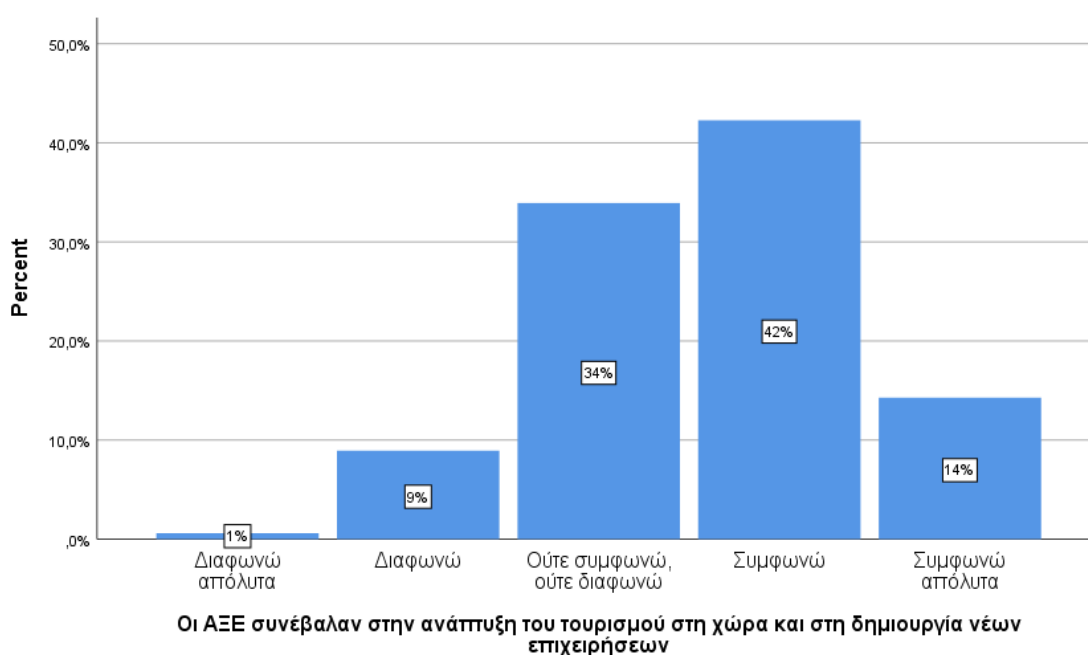
Διάγραμμα 27: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές

Η επόμενη ερώτηση αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και την αύξηση των τιμών, αφού αναβαθμίστηκε η Ελλάδα ως προορισμός. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το 42% των συμμετεχόντων συμφωνεί και το 15% συμφωνεί απόλυτα, ενώ το 37% απάντησε πως ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί. Μόνο το 6% των συμμετεχόντων απάντησε αρνητικά. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια, στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 28: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και την αύξηση των τιμών, αφού αναβαθμίστηκε η Ελλάδα ως προορισμός

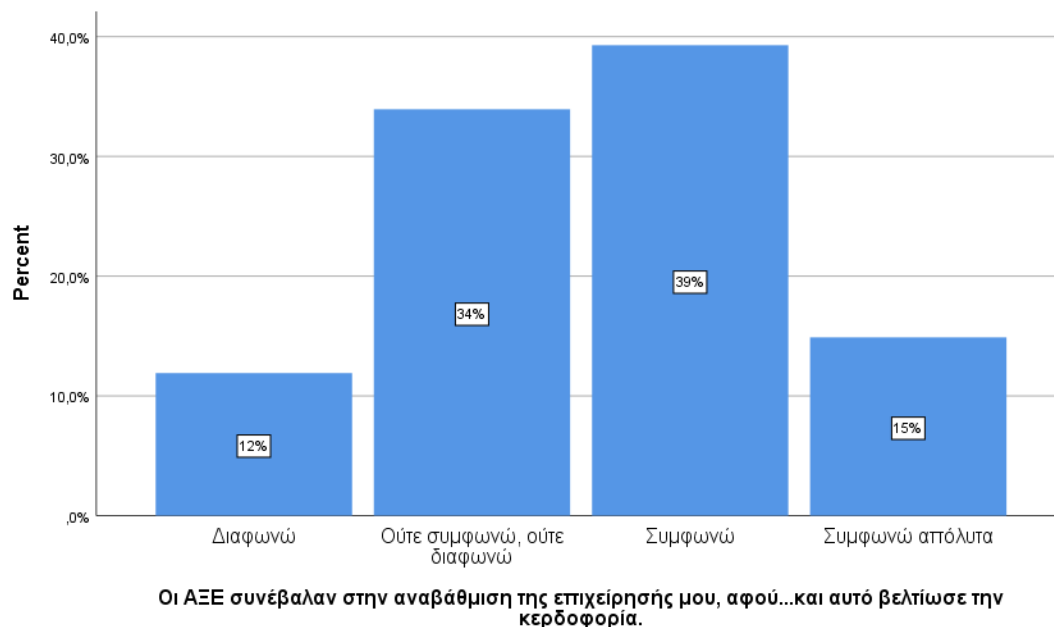
Η τρίτη ερώτηση της ομάδας αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα και στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με τον τουρισμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το 42% των συμμετεχόντων απάντησε ότι συμφωνεί και το 14% ότι συμφωνεί απόλυτα. Από την άλλη, το 34% των συμμετεχόντων απάντησε ουδέτερα και το 10% διαφώνησε ή διαφώνησε απόλυτα. Συνεπώς, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων θεωρεί ότι υπάρχει θετική επίδραση των ΑΞΕ στην ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων στον κλάδο. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Διάγραμμα 29: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα και στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με τον τουρισμό

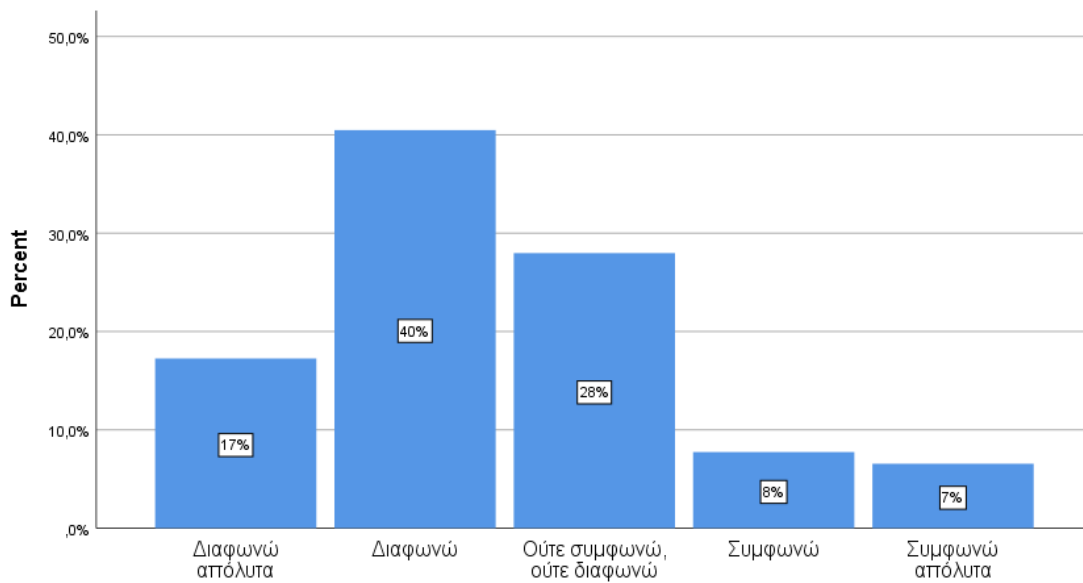
Η τέταρτη ερώτηση αναφέρεται στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αναβάθμιση της επιχειρησίτητάς τους, αφού έγινε πιο εύκολη η πρόσβαση στις σύγχρονες μεθόδους οργάνωσης και αυτό βελτίωσε την κερδοφορία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το 54% των συμμετεχόντων απάντησε θετικά (σε ποσοστό 39% οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι συμφωνούν και σε ποσοστό 15% ότι συμφωνούν απόλυτα). Το 34% δήλωσε ότι ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί, ενώ το 12% δήλωσε ότι διαφωνεί. Συνεπώς, οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην πρόσβαση σε σύγχρονες μεθόδους οργάνωσης και αυτό με τη σειρά του είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της κερδοφορίας. Πράγματι, στη διεθνή βιβλιογραφία οι ΑΞΕ σχετίζονται με τη διάχυση στη χώρα

υποδοχής γνώσης και τεχνογνωσίας (Fereidouni & Al-mulali, 2012). Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Διάγραμμα 30: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αναβάθμιση της επιχείρησής μου, αφού έγινε πιο εύκολη η πρόσβαση στις σύγχρονες μεθόδους οργάνωσης και αυτό βελτίωσε την κερδοφορία

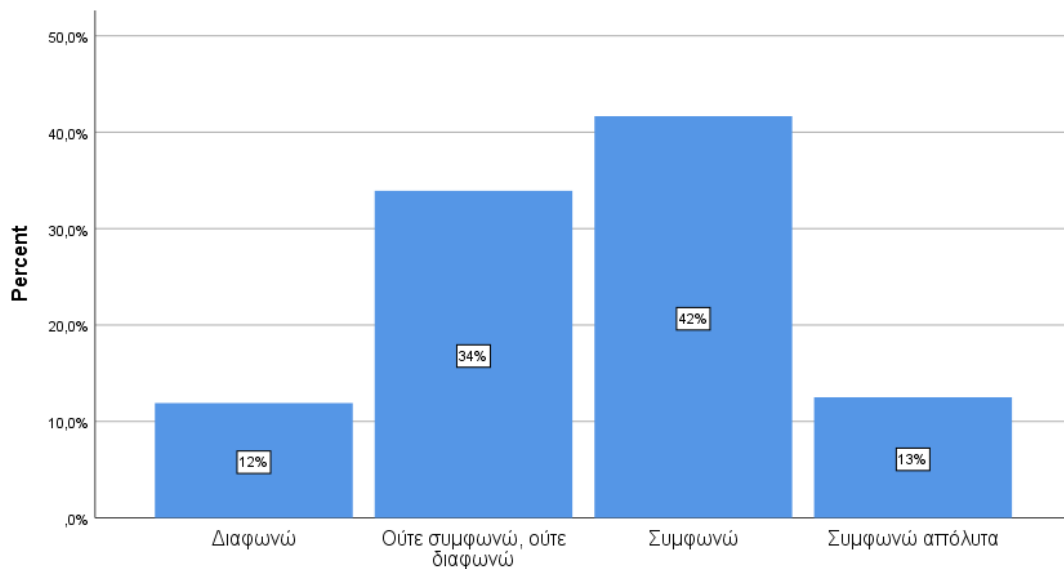
Η προτελευταία ερώτηση της έρευνας είναι αρνητική και έχει στόχο την αναβάθμιση της αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου. Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν κατά πόσο συμφωνούν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού και στη μείωση των τιμών, κάτι που μείωσε την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου. Οι συμμετέχοντες στην πλειοψηφία τους διαφώνησαν (ποσοστό 40%) ή διαφώνησαν απόλυτα (ποσοστό 17%). Επίσης, το 28% των συμμετεχόντων απάντησε ουδέτερα και μόνο το 15% συμφώνησε ή συμφώνησε απόλυτα. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού και στη μείωση των τιμών, κάτι που μείωσε την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου.

Διάγραμμα 31: Απαντήσεις στην ερώτηση: Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού και στη μείωση των τιμών, κάτι που μείωσε την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου

Η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου αναφέρεται άμεσα στην κερδοφορία και κατά πόσο αυτή συσχετίστηκε και με τις ΑΞΕ. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν εάν η επιχείρηση στην οποία εργάζονται / είναι ιδιοκτήτες-τριες, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το 42% των συμμετεχόντων απάντησε ότι συμφωνεί και το 13% ότι συμφωνεί απόλυτα. Από την άλλη, το 34% απάντησε ουδέτερα και το 12% διαφώνησε. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι στις περισσότερες περιπτώσεις, οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού επωφελήθηκαν από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία τους. Το υψηλό ποσοστό των ουδέτερων απαντήσεων πιθανότατα οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος είναι εγχώριες. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Η επιχείρηση στην οποία εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της.

Διάγραμμα 32: Απαντήσεις στην ερώτηση: Η επιχείρηση στην οποία εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της

4.5. Συσχετίσεις

Αφού ολοκληρώθηκε η περιγραφική ανάλυση, ακολουθεί η επαγωγική ανάλυση με τη διενέργεια συσχετίσεων. Πιο συγκεκριμένα, έγινε συσχέτιση κάποιων ερωτήσεων με τα δημογραφικά στοιχεία που καταγράφηκαν κατά την διενέργεια της έρευνας. Αρχικά, συσχετίστηκε η ερώτηση 15 της πρώτης ομάδας ερωτήσεων: «Συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού» με τα έτη λειτουργίας των επιχειρήσεων και τον αριθμό απασχολούμενων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, υπάρχει θετική και στατιστικά σημαντικά συσχέτιση μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ και του αριθμού απασχολούμενων. Έτσι, όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των απασχολούμενων, τόσο μεγαλύτερη είναι η επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στο γεγονός ότι στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις γίνεται πιο εύκολα η διάχυση των θετικών επιδράσεων των ΑΞΕ, αφού υπάρχουν καλύτερες εσωτερικές δομές και οργάνωση. Εξάλλου, τέτοιες επιχειρήσεις συνήθως είναι αυτές που προσελκύουν ΑΞΕ ή αναπτύσσονται μέσω αυτής της στρατηγικής στη χώρα. Από την άλλη, υπάρχει θετική αλλά όχι στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ και των ετών λειτουργίας της επιχείρησης. Τα αποτελέσματα της συσχέτισης απεικονίζονται στη συνέχεια.

Πίνακας 7: Αποτελέσματα συσχέτισης μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ, των ετών λειτουργίας των επιχειρήσεων και του αριθμού απασχολούμενων

Correlations

		Έτη λειτουργίας της επιχείρησης	Αριθμός απασχολούμενων	Συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού.
Έτη λειτουργίας της επιχείρησης	Pearson Correlation	1	,012	,041
	Sig. (2-tailed)		,882	,599
	N	168	168	168
Αριθμός απασχολούμενων	Pearson Correlation	,012	1	,223**
	Sig. (2-tailed)	,882		,004
	N	168	168	168
Συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού.	Pearson Correlation	,041	,223**	1
	Sig. (2-tailed)	,599	,004	
	N	168	168	168

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Στη συνέχεια, συσχέτιστηκε και η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου: «Η επιχείρηση στην οποία εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της» με τα χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης και τον αριθμό απασχολούμενων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα υπάρχει θετική και στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της κερδοφορίας από τις ΑΞΕ των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στην έρευνα και των ετών λειτουργίας αλλά και του αριθμού των απασχολούμενων. Έτσι, όσο περισσότερα είναι τα έτη λειτουργίας, αυξάνεται η κερδοφορία λόγω ΑΞΕ (στατιστικά σημαντική συσχέτιση σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 95%) ενώ και όσο αυξάνεται ο αριθμός των εργαζομένων που απασχολούν οι επιχειρήσεις, αυξάνεται η κερδοφορία λόγω ΑΞΕ (στατιστικά

σημαντική συσχέτιση σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 99%). Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στη συνέχεια.

Πίνακας 8: Αποτελέσματα συσχέτισης μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ, για τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις του δείγματος, των ετών λειτουργίας των επιχειρήσεων και του αριθμού απασχολούμενων

Correlations

		Έτη λειτουργίας της επιχείρησης	Αριθμός απασχολούμενων	Η επιχείρηση στην οποία εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της.
Έτη λειτουργίας της επιχείρησης	Pearson Correlation	1	,012	,156*
	Sig. (2-tailed)		,882	,043
	N	168	168	168
Αριθμός απασχολούμενων	Pearson Correlation	,012	1	,350**
	Sig. (2-tailed)	,882		,000
	N	168	168	168
Η επιχείρηση στην οποία εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της.	Pearson Correlation	,156*	,350**	1
	Sig. (2-tailed)	,043	,000	
	N	168	168	168

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Συνεπώς, όταν η ερώτηση έγινε πιο συγκεκριμένη και δεν αφορούσε γενικά την επίδραση των ΑΞΕ στις επιχειρήσεις του τουρισμού, αλλά αφορούσε τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις του δείγματος, τότε η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική, τόσο μεταξύ ετών λειτουργίας και κερδοφορίας, όσο και αριθμού απασχολούμενων και κερδοφορίας.

4.6. Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα είχε στόχο τη διερεύνηση των επιπτώσεων των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού

στην Ελλάδα. Συλλέχθηκαν 168 συμπληρωμένα και κατάλληλα για χρήση ερωτηματολόγια. Αρχικά, τα αποτελέσματα της ανάλυσης που αναφέρονται στα δημογραφικά στοιχεία δείχνουν ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων του δείγματος δραστηριοποιείται στην παροχή υπηρεσιών καταλύματος. Πρόκειται για επιχειρήσεις που λειτουργούν περισσότερα από 6 έτη, ενώ το 50% των επιχειρήσεων λειτουργούν περισσότερα από 10 έτη. Οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι πολύ μικρές ή μικρές και απασχολούν έως 20 εργαζομένους και βρίσκονται στα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι το 73% των επιχειρήσεων του δείγματος είναι εγχώριες και δεν έχουν δημιουργηθεί μέσω ΑΞΕ, ούτε έχουν χρηματοδοτηθεί με αυτό τον τρόπο. Αυτό πιθανότατα αποτελεί έναν περιορισμό της έρευνας, αφού αυτή εκφράζει κυρίως τις απόψεις συμμετεχόντων οι οποίοι είναι ιδιοκτήτες ή εργαζόμενοι σε εγχώριες επιχειρήσεις.

Όσον αφορά γενικά την άποψη των συμμετεχόντων για την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού, αυτή είναι θετική, χωρίς όμως οι μέσοι όροι των απαντήσεων να ξεπερνούν το 3,8. Αυτό σημαίνει ότι οι συμμετέχοντες ναι μεν θεωρούν τις ΑΞΕ σημαντικές για την κερδοφορία, αλλά η άποψή τους αυτή δεν εκφράζεται πάντα με μεγάλη βεβαιότητα. Έτσι, οι συμμετέχοντες τείνουν να συμφωνήσουν ότι οι πολυεθνικές στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους tour operators και αυτό βελτιώνει τα έσοδα για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου και ότι οι πολυεθνικές εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού, ενώ ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και συμβάλλουν στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων. Ωστόσο, δεν έχουν πειστεί ότι οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών, ούτε ότι οι ΑΞΕ στον τουρισμό βελτιώνουν την εικόνα της χώρας και προσελκύουν περισσότερους τουρίστες και ότι αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού.

Στη συνέχεια, τα αποτελέσματα των απαντήσεων στις ερωτήσεις που αναφέρονται πιο συγκεκριμένα στις επιχειρήσεις του δείγματος και την εμπειρία τους σχετικά με τις ΑΞΕ, αλλά και την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία τους, φανερώνουν ότι οι συμμετέχοντες τείνουν να συμφωνήσουν με τη θετική συμβολή των ΑΞΕ στην

κερδοφορία των επιχειρήσεων, χωρίς, όμως, η συμφωνία αυτή να είναι ξεκάθαρη. Πιο συγκεκριμένα, συμφωνούν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές, στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και στην αναβάθμιση της επιχείρησής τους, αφού έγινε πιο εύκολη η πρόσβαση στις σύγχρονες μεθόδους οργάνωσης και αυτό βελτίωσε την κερδοφορία. Ωστόσο, σε όλες τις περιπτώσεις οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων από τους μέσους όρους είναι σημαντικές, ενώ περίπου το 1/3 των συμμετεχόντων απάντησαν ουδέτερα σε όλες τις ερωτήσεις.

Οι συσχετίσεις ερωτήσεων της έρευνας με τα δημογραφικά στοιχεία έδειξαν ότι υπάρχει θετική και στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ και του αριθμού απασχολούμενων αλλά και των ετών λειτουργίας. Αυτό δείχνει ότι οι ΑΞΕ καλό είναι να προσανατολίζονται σε επιχειρήσεις με σημαντικό αριθμό εργαζομένων αλλά και επιχειρήσεις που λειτουργούν χρόνια και έχουν εδραιωθεί στην αγορά. Πράγματι, οι ξένες επενδύσεις συνήθως αναφέρονται σε επιχειρήσεις οι οποίες είναι μεσαίου μεγέθους ή μεγάλες. Επίσης, είναι πιθανότατα πιο ασφαλές για τους ξένους επενδυτές να αφιερώσουν κεφάλαια σε μια επιχείρηση η οποία λειτουργεί χρόνια, έχει μια φήμη στην αγορά και προσελκύει σημαντικό αριθμό πελατών, οπότε είναι πιο πιθανό να είναι κερδοφόρες. Τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να ληφθούν υπόψη από τις ελληνικές επιχειρήσεις του τουρισμού ώστε να απευθύνονται σε ξένους επενδυτές.

Τα αποτελέσματα της έρευνας χρειάζεται να ληφθούν υπόψη από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Φαίνεται ότι οι ιδιοκτήτες / εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις του κλάδου του τουρισμού δεν είναι πεισμένοι ότι οι ΑΞΕ συμβάλλουν πάντα στην κερδοφορία. Αυτό, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων εργάζεται ή είναι ιδιοκτήτες εγχώριων επιχειρήσεων. Ωστόσο, μπορούν οι επίσημοι φορείς να προχωρήσουν σε μια πιο εκτενή ενημέρωση των επιχειρήσεων σχετικά με τις θετικές επιπτώσεις των ΑΞΕ. Από την άλλη, βέβαια, χρειάζεται να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι και οι εγχώριοι επιχειρηματίες μπορούν – με την κατάλληλη εκπαίδευση αλλά και την υποστήριξη του κράτους να αναπτύξουν τις επιχειρήσεις τους και να είναι κερδοφόρες.

Συμπερασματικά, η παρούσα έρευνα φανερώνει ότι πράγματι υπάρχει θετική συσχέτιση της κερδοφορίας με τις ΑΞΕ, ιδιαίτερα με τον αριθμό των εργαζομένων και

τον αριθμό των ετών λειτουργίας των επιχειρήσεων. Επίσης, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες θεωρούν θετική την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία, αλλά όχι σε σημαντικό βαθμό (στην κλίμακα Likert 1-5 οι μέσοι όροι των απαντήσεων δεν ξεπέρασαν το 3,8).

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη διερευνά ένα σημαντικό ζήτημα που σχετίζεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι για το 2019 η συνολική συμμετοχή του τουρισμού στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ήταν 20,8%, ενώ πρόκειται για έναν κλάδο που σχετίζεται τόσο άμεσα όσο και έμμεσα με άλλους κλάδους της οικονομίας. Από την άλλη, οι ΑΞΕ αποτελούν μια στρατηγική ανάπτυξης η οποία, τη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης αποτελεί συνήθη πρακτική. Οι θετικές επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων περιλαμβάνουν την οικονομική ανάπτυξη, τη βελτίωση των υποδομών, τη μεταφορά γνώσης. Συνεπώς, ήταν ενδιαφέρον να διερευνηθούν οι επιπτώσεις των ΑΞΕ στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα στην κερδοφορία των Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού.

Για να διερευνηθεί το ζήτημα, αρχικά, έγινε βιβλιογραφική ανασκόπηση βασικών εννοιών και προηγούμενων ερευνών. Έγινε αναφορά στις θεωρίες σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, υπό τη μορφή ΑΞΕ, όπως είναι οικονομικοί, πολιτικοί, χρηματοοικονομικοί, νομικοί. Στη συνέχεια, έγινε σύντομη αναφορά στις ΑΞΕ στην Ελλάδα. Το 1976 αποτελεί χρονιά σταθμό, αφού οι ΑΞΕ αυξήθηκαν σε σχέση με το προηγούμενο έτος κατά 1.171% και η αύξηση συνεχίστηκε μέχρι και το 1980, με ετήσιο ρυθμό περίπου 22%. Για το 2020 οι ΑΞΕ αποτελούσαν το 1,75% περίπου του ΑΕΠ της χώρας. Μάλιστα, η Ελλάδα αποτελεί μία από τις πρώτες χώρες για τις οποίες υπάρχει πρόθεση επένδυσης, ενώ ο τουρισμός αποτελεί τον πρώτο κλάδο στο οποίο στρέφονται περισσότερο οι επενδυτές. Ωστόσο, για να ενισχυθούν οι ΑΞΕ χρειάζεται ενίσχυση ψηφιακών υποδομών, ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης, έμφαση στην Έρευνα και Ανάπτυξη μέσω συνεργασιών με εκπαιδευτικά ιδρύματα, ανάπτυξη ψηφιακών οικοσυστημάτων επιχειρηματικότητας, στήριξη των νεοφυών επιχειρήσεων, ανάπτυξη Κέντρων Καινοτομίας, μείωση της γραφειοκρατίας και απλούστευση των διαδικασιών έναρξης επιχειρήσεων.

Σχετικά με την ανασκόπηση προηγούμενων ερευνών όσον αφορά την επίδραση των ΑΞΕ στον τουρισμό, μπορούν να αναφερθούν τα εξής. Χρειάζεται να διαμορφώνονται και οι συνθήκες που ευνοούν την προσέλκυση ΑΞΕ, όπως η ανάπτυξη ποιοτικών υποδομών, η παροχή ευνοϊκών επιτοκίων, η ελαχιστοποίηση των νομικών και διοικητικών εμποδίων και η μείωση φαινομένων διαφθοράς (Fereidouni & Al-mulali,

2012). Επίσης, αναφέρεται στατιστικά σημαντική και θετική συσχέτιση μεταξύ των ΑΞΕ και της ανάπτυξης του τουρισμού (Kristjansdottir, 2015: Isik, 2015: Adeola, Boso, Osabutey, & Evans, 2020). Οι Tang, Selvanathan, & Selvanathan (2007), βρήκαν θετική συσχέτιση των ΑΞΕ με την κερδοφορία, ενώ τα αποτελέσματα της έρευνας των Anastassopoulos, Filippaios, & Phillips (2009), φανέρωσαν ότι οι πολυεθνικές παρουσιάζουν καλύτερα αποτελέσματα από τις εγχώριες επιχειρήσεις και μάλιστα, οι πολυεθνικές στις οποίες οι ξένοι επενδυτές έχουν μικρότερο ποσοστό από τους Έλληνες συνεργάτες τους έχουν ακόμη καλύτερη απόδοση. Οι Samimi, Sadeghi, & Sadeghi (2013), επικέντρωσαν την έρευνά τους στις αναπτυσσόμενες χώρες και βρήκαν ότι οι ΑΞΕ στον τουρισμό προωθούν την ανάπτυξη του εισερχόμενου τουρισμού. Σύμφωνα με τους Fausel, Seetanah, & Sannasse (2017), οι ξένες επιχειρήσεις στον τουρισμό δρουν ως καταλύτες στην εισαγωγή κεφαλαίων στη χώρα υποδοχής, ενώ, βοηθούν στην προσέλκυση ξένων tour operators και τουριστών. Από την άλλη, οι AlKhoury, Almwalla, & AlJanad (2022), κατέληξαν σε αντίθετα αποτελέσματα σχετικά με την επίδραση των ΑΞΕ στην αύξηση των εσόδων από τον τουρισμό.

Προκειμένου να απαντηθεί το βασικό ερευνητικό ερώτημα, καθώς και τα επιμέρους ερωτήματα της μελέτης, διενεργήθηκε πρωτογενής, ποσοτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου το οποίο προετοιμάστηκε από την ερευνήτρια ύστερα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση. Οι ερωτήσεις που αναπτύχθηκαν ήταν κλειστού τύπου. Το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις για τη συλλογή στοιχείων δημογραφικού χαρακτήρα. Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων αναφέρεται στη γενική άποψη των συμμετεχόντων στην έρευνα σχετικά με τις επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην κερδοφορία των Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού. Το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με την κερδοφορία των συγκεκριμένων επιχειρήσεων και του κλάδου τουρισμού στην Ελλάδα. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο του τουρισμού. Με τη μέθοδο και της χιονοστιβάδας συλλέχθηκαν 168 κατάλληλα για χρήση ερωτηματολόγια. Ο συντελεστής Cronbach's Alpha χρησιμοποιήθηκε για τον έλεγχο αξιοπιστίας και το ποσοστό αξιοπιστίας υπολογίστηκε στο 73,1%.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων του δείγματος δραστηριοποιείται στην παροχή υπηρεσιών καταλύματος, λειτουργούν περισσότερα

από 6 έτη, οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι πολύ μικρές ή μικρές και απασχολούν έως 20 εργαζομένους και βρίσκονται στα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη. Το 73% των επιχειρήσεων του δείγματος είναι εγχώριες. Η άποψη των συμμετεχόντων για την επίδραση των ΑΞΕ στην κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού είναι θετική, χωρίς όμως οι μέσοι όροι των απαντήσεων να ξεπερνούν το 3,8 (στην κλίμακα Likert 1-5). Οι συμμετέχοντες τείνουν να συμφωνήσουν ότι οι πολυεθνικές στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους tour operators, ότι εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού και ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο, δεν έχουν πειστεί ότι οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών, ούτε ότι οι ΑΞΕ στον τουρισμό βελτιώνουν την εικόνα της χώρας και προσελκύουν περισσότερους τουρίστες ή ότι αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες. Επίσης, οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές, στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και στην αναβάθμιση της επιχείρησής τους. Ωστόσο, σε όλες τις περιπτώσεις οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων από τους μέσους όρους είναι σημαντικές, ενώ περίπου το 1/3 των συμμετεχόντων απάντησαν ουδέτερα σε όλες τις ερωτήσεις.

Στη συνέχεια, διενεργήθηκαν και συσχετίσεις ερωτήσεων της έρευνας από το 2^ο και 3^ο μέρος με ερωτήσεις του 1^{ου} μέρους που περιλάμβανε δημογραφικού χαρακτήρα ερωτήσεις. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει θετική και στατιστικά σημαντικά συσχέτιση μεταξύ της αύξησης κερδοφορίας από τις ΑΞΕ και του αριθμού απασχολούμενων αλλά και των ετών λειτουργίας των επιχειρήσεων.

5.1 Σημασία της έρευνας

Η σημασία της έρευνας είναι μεγάλη, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Όσον αφορά το θεωρητικό επίπεδο, η έρευνα συμβάλλει στην υπάρχουσα βιβλιογραφία στην οποία δεν είναι ξεκάθαρος ο τρόπος που οι ΑΞΕ επηρεάζουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια θετική επίδραση, κυρίως σε σχέση με τα έτη λειτουργίας και τον αριθμό των εργαζομένων. Όσον αφορά το πρακτικό επίπεδο, η έρευνα συμβάλλει αφού φανερώνει ότι οι ιδιοκτήτες / εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις του κλάδου του τουρισμού δεν είναι πεισμένοι ότι οι ΑΞΕ

συμβάλλουν πάντα στην κερδοφορία. Έτσι, μπορούν οι επίσημοι φορείς να αναπτύξουν δράσεις ώστε να μεταβάλλουν το υπάρχον κλίμα, προωθώντας τις ΑΞΕ.

5.2 Περιορισμοί – προτάσεις για νέα έρευνα

Η παρούσα έρευνα διακρίνεται από περιορισμούς οι οποίοι ενδέχεται να έχουν επηρεάσει την ποιότητα των αποτελεσμάτων και οι οποίοι αποτελούν έναυσμα για νέα έρευνα. Αρχικά, ο βασικός περιορισμός της έρευνας είναι ότι σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων – περισσότερο από 70% - εργάζονται ή είναι ιδιοκτήτες εγχώριων επιχειρήσεων και όχι επιχειρήσεων οι οποίες έχουν δημιουργηθεί μέσω ΑΞΕ ή στις οποίες συμμετέχουν ξένοι επενδυτές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι απαντήσεις να προέρχονται από μια συγκεκριμένη – κυρίως – ομάδα του πληθυσμού. Ακόμη, πρόκειται για μια ποσοτική έρευνα. Η ποσοτική έρευνα ευνοεί την αντικειμενικότητα και είναι πιο εύκολο να αναλυθεί και να διεξαχθούν συμπεράσματα. Ωστόσο, δεν επιτρέπει να αναπτυχθούν περαιτέρω οι γνώσεις / απόψεις των συμμετεχόντων.

Δεδομένων των παραπάνω, προτείνεται εκ νέου έρευνα, με την συμμετοχή περισσότερων εκπροσώπων επιχειρήσεων οι οποίες έχουν δημιουργηθεί μέσω ΑΞΕ ή στις οποίες συμμετέχουν ξένοι επενδυτές. Επίσης, προτείνεται η διενέργεια ποιοτικής έρευνας, με τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με εκπροσώπους επιχειρήσεων τουρισμού. Τέλος, προτείνεται δευτερογενής, ποσοτική έρευνα με τη χρήση οικονομικών στοιχείων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο ώστε να φανεί εάν διαχρονικά – και όσο αυξάνονται οι ΑΞΕ στον τουρισμό – αυξάνεται η κερδοφορία τους.

Βιβλιογραφία

- Adeola, O., Boso, N., Osabutey, E., & Evans, O. (2020). Foreign Direct Investment and Tourism Development in Africa. *Tourism Analysis*, 25, σσ. 395-408.
- AlKhoury, R., Almwalla, M., & AlJanad, B. (2022). The Role Of Investments On The Growth Of Tourism Revenues: Evidence From An Emerging Economy. *Journal of Positive School Psychology*, 6(9), σσ. 3033-3048.
- Anastassopoulos, G., Filippaios, F., & Phillips, P. (2009). An Eclectic Investigation of Tourism Multinationals: Evidence from Greece. *International Journal of Hospitality Management*, 28(2), σσ. 185-194.
- Anyanwu, J. (2012). Why Does Foreign Direct Investment Go Where It Goes?: New Evidence From African Countries. *Annals of economics and finance*, 13(2), σσ. 425-462.
- Bitzenis, A., Tsitouras, A., & Vlachos, B. (2007). Motives for FDI in a small EMU member state: The case of Greece. *Journal of Economics and Business*, 10, σσ. 11-42.
- Bitzenis, A., Tsitouras, A., & Vlachos, B. (2007). Motives for FDI in a small EMU member state: The case of Greece. *Journal of Economics and Business*, 10, σσ. 11-42.
- Bryman, A., & Bell, E. (2011). *Business Research Methods* (3rd ed.). Oxford University Press.
- Camino-Mogro, S., & Bermudez-Barrezueta, N. (2023). Is FDI a potential tool for boosting firm's performance? Firm level evidence from Ecuador. *Journal of Evolutionary Economics*, 33, σσ. 341-391.
- Creswell, J. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed. Methods Approaches* (4th ed.). Los Angeles: sage.
- Cro, S., & Martins, A. (2020). Foreign Direct Investment in the tourism sector: The case of France. *Tourism Management Perspectives*, 33, σσ. 1-11.
- Dellis, K. (2018, Δεκέμβριος). *Financial Development and FDI Flows: Evidence from advanced economies*. Ανάκτηση Νοέμβριος 05, 2020, από Bank of Greece - Working Paper 254: <https://www.bankofgreece.gr/Publications/Paper2018254.pdf>
- Dinh, T., Vo, D., Vo, A., & Nguyen, T. (2019). Foreign Direct Investment and Economic Growth in the Short Run and Long Run: Empirical Evidence from Developing Countries. *Journal of Risk and Financial Management*, 12(176), σσ. 1-11.

- Dunning, J. (1988). The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions. *Journal of International Business Studies*, 19, σσ. 1-31.
- Dwer, L., Forsyth, P., & Spurr, R. (2003). Inter-Industry Effects of Tourism Growth: Implications for Destination Managers. *Tourism Economics*, 9(2), σσ. 117-132.
- EnterpriseGreece. (2021). *Τουρισμός. Ανάκτηση* από <https://www.enterprisegreece.gov.gr/ependyste-sthn-ellada/kladoi-aixmhs/toyrismos>
- Falcone, P. (2019). Tourism-Based Circular Economy in Salento (South Italy): A SWOT Analysis. *Social Sciences*, 8(216), σσ. 1-16.
- Fausel, S., Seetana, B., & Sannasee, R. (2017). Analysing the impact of tourism foreign direct investment on economic growth: Evidence from a small island developing state. *Tourism Economics*, 23(5), σσ. 1042-1055.
- Fereidouni, H., & Al-mulali, U. (2012). The interaction between tourism and FDI in real estate in OECD countries. *Current Issues in Tourism*, σσ. 1-9.
- InternationalMonetaryFund. (2022). *Coordinated Direct Investment Survey (CDIS)*. Ανάκτηση 04 01, 2022, από <https://data.imf.org/?sk=40313609-F037-48C1-84B1-E1F1CE54D6D5&sId=1482247616261>
- Iseris, G. (2016). Στατιστικές μέθοδοι ελέγχου εγκυρότητας και αξιοπιστίας ερωτηματολογίων. Η περίπτωση του CiGreece. *International Journal of Language, Translation and Intercultural Communication*, 5, σσ. 175-189.
- Isik, C. (2015). Foreign Direct Investment in Tourism: Panel Data Analysis of D7 Countries. *Athens Journal of Tourism*, 2(2), σσ. 93-104.
- Javed, K., Sher, F., Awan, R., & Ashfaq, M. (2012). Foreign Direct Investment, Trade and Economic Growth: A Comparison of Selected South Asian Countries. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(5), σσ. 210-220.
- Kristjansdottir, H. (2015). Foreign direct investment in the hospitality industry in Iceland and Norway, in comparison to the Nordics and a range of other OECD countries. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, σσ. 1-9.
- Leitao. (2010). Localization Factors and Inward Foreign Direct Investment in Greece. *Theoretical and applied economics*, 17(6), σσ. 17-26.
- Manniche, J., Larsen, K., Broegaard, R., & Holland, E. (2018). *Destination: A circular tourism economy*. Centre for Regional and Tourism Research, Denmark.
- Moosa, I. (2012). *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*. Palgrave.

- Nassim, S. (2021). The Role of Tourism in Economic Growth: Empirical Evidence. *Economies*, 9(117), σσ. 1-12.
- Ozturk, I., & Kalyoncu, H. (2007). Foreign Direct Investment and Growth: An Empirical Investigation Based on Cross-Country Comparison. *Economica Internazionale*, 60(1), σσ. 75-82.
- Pacheco, L. (2020). The impact of foreign capital on profitability: the case of Portuguese manufacturing SMEs. *Int. J. Globalisation and Small Business*, 11(4), σσ. 391-412.
- Patterson, N., Montanjes, M., Motala, J., & Cardillo, C. (2004). *Foreign Direct Investment: Trends, Data, Availability, Concepts and Recognising Practices*. International Monetary Fund.
- Petrakou, M. (2013). The Determinants of Foreign Direct Investment in the Greek Regions. *Journal of Urban and regional Analysis*, 5(1), σσ. 45-64.
- Petrevska, B. (2014). Determinants of tourism contribution to national economy. *CEA Journal of Economics*, 9(1), σσ. 37-46.
- Rayome, D., & Baker, J. (1995). Foreign direct investment: A review and analysis of the literature. *International Trade Journal*, 9(1), σσ. 3-37.
- Rugman, A., & Collinson, S. (2012). *International Business*. Pearson.
- Samimi, A., Sadeghi, S., & Sadeghi, S. (2013). The Relationship between Foreign Direct Investment and Tourism Development: Evidence from Developing Countries. *Institutions and Economies*, 5(2), σσ. 59-68.
- Saunders, M., Thornhill, A., & Lewis, P. (2015). *Research Methods for Business Students* (7 ed.). Harlow: Prentice Hall.
- Schoors, K., & Bartoldus, V. (2002). *Foreign direct investment spillovers within and between sectors: Evidence from Hungarian data*. Working Paper.
- Stamatiou, P., & Dritsakis, N. (2014). The Impact of Foreign Direct Investment on the Unemployment Rate and Economic Growth in Greece: A Time Series Analysis. *Proceedings of International Work-Conference on Time Series Analysis*, (σσ. 97-108). Granada.
- Tang, S., Selvanathan, E., & Selvanathan, S. (2007). The relationship between foreign direct investment and tourism: empirical evidence from China. *Tourism Economics*, 13(1), σσ. 25-39.
- TheWorldBank. (2022). *Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$)*.
 Ανάκτηση 04 01, 2022, από
<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>

- TheWorldBank. (2022α). *Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) - Greece*. Ανάκτηση 04 20, 2022, από <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=GR>
- TheWorldBank. (2022β). *Foreign direct investment, net inflows (% GDP) - Greece*. Ανάκτηση 04 20, 2022, από <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=GR>
- UNCTAD. (2022). *World Investment Report 2021*. Ανάκτηση 01 12, 2022, από https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf
- UNWTO. (2022). *World Tourism Barometer*. Ανάκτηση 04 22, 2022, από https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2022-01/220118-Barometersmall.pdf?_PBIQdr4u_qM0w56.l0NpfGPzylGu6Md
- Wang, X., Xu, Z., Qin, Y., & Skare, M. (2021). Foreign direct investment and economic growth: a dynamic study of measurement approaches and results. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, σσ. 1-24. doi:10.1080/1331677X.2021.1952090
- Zairis, A. (2016). The course of foreign direct investment in the Greek economy. *Journal of Economics and Business*, 19(2), σσ. 11-32.
- ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2022). *Ετήσιοι Εθνικοί Λογαριασμοί*. Ανάκτηση 05 02, 2022, από <https://www.statistics.gr/el/statistics/eco>
- EY. (2020). *EY Attractiveness Survey Ελλάδα*. EY. Ανάκτηση 04 22, 2022, από https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gr/topics/attractiveness/ey-attractiveness-survey-greece-2020.pdf
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πώς γίνεται μια Επιστημονική Εργασία*. Αθήνα: Κριτική.
- INSETE. (2021). *Στατιστικά Στοιχεία Εισερχόμενου Τουρισμού*. Ανάκτηση 04 22, 2022, από <https://insete.gr/statistika-eiserxomenou-tourismou/>
- (Στατιστικό δελτίο - Ειδική Έκδοση: Απολογισμός 2020). *INSETE*. Ανάκτηση από https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/02/Bulletin_2102.pdf
- Κοτταρίδη, Κ., & Γιακούλας, Δ. (2013). *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα: Οι Επιπτώσεις της Κρίσης και ο Ρόλος των Θεσμών*. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΤ.
- Κυρκλής, Δ. (2002). *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις*. Κριτική.
- ΣΕΤΕ. (2022). *Βασικά Μεγέθη του Ελληνικού Τουρισμού 2019*. Ανάκτηση 04 21, 2022, από <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/>

Υπουργείο Τουρισμού. (2021). *Επενδύσεις*. Ανάκτηση από
<https://mintour.gov.gr/ependyseis/>

Παράρτημα

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην κερδοφορία των Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Είδος επιχείρησης	<ul style="list-style-type: none"> - Εστίαση - Καταλύματα - Μεταφορές - Ξεναγήσεις / Οργάνωση εκδηλώσεων - Εμπορική Επιχείρηση (Είδη Δώρων, Ρουχισμού κ.α.)
Χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης	<ul style="list-style-type: none"> - Έως 2 έτη - 2-5 έτη - 6-10 έτη - 10-15 έτη - Περισσότερα από 15 έτη
Αριθμός Απασχολούμενων	<ul style="list-style-type: none"> - Οικογενειακή Επιχείρηση (Μέλη οικογένειας) - Έως 5 Εργαζόμενοι - Έως 10 Εργαζόμενοι - Έως 20 Εργαζόμενοι - Έως 40 Εργαζόμενοι - Έως 60 Εργαζόμενοι - Έως 100 Εργαζόμενοι - περισσότεροι από 100 εργαζόμενοι
Τοποθεσία	<ul style="list-style-type: none"> - Νησιά Αιγαίου (Εκτός Κρήτης) - Κρήτη - Νησιά Ιονίου - Πελοπόννησος - Ήπειρος - Θεσσαλία - Στερεά Ελλάδα (Εκτός Αττικής) - Αττική - Μακεδονία - Θράκη
Εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια σε επιχείρηση όπου έχουν γίνει ΑΞΕ	<ul style="list-style-type: none"> - Ναι - Όχι

Παρακαλούμε απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν επιλέγοντας μία από τις ακόλουθες απαντήσεις: 1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα.

A. Οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην κερδοφορία των Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού: Η γενική άποψη

Ερώτηση	Απάντηση				
	1	2	3	4	5
1. Οι ΑΞΕ μπορεί να επιδρούν στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμό (πχ. οι πελάτες επιθυμούν να επισκέπτονται ξενοδοχεία συγκεκριμένης πολυεθνικής αλυσίδας).					
2. Οι τουρίστες επηρεάζονται θετικά εάν υπάρχουν ΑΞΕ από τη χώρα προέλευσής τους.					
3. Οι ΑΞΕ προσελκύουν τουρίστες με ιδιαίτερες απαιτήσεις, αφού οι πολυεθνικές γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των σύγχρονων τουριστών.					
4. Οι ΑΞΕ στον τουρισμό βελτιώνουν την εικόνα της χώρας και προσελκύουν περισσότερους τουρίστες.					
5. Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάπτυξη υποδομών που βοηθούν όλες τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να λειτουργούν πιο αποδοτικά (πχ. δρόμοι, αεροδρόμια, χώροι εκδηλώσεων κ.α.)					
6. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εισάγουν καινοτομίες που συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων τουρισμού.					
7. Οι ΑΞΕ εμποδίζουν την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας.					
8. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ενθαρρύνουν τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και συμβάλλουν στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων.					
9. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στον τουρισμό έχουν καλύτερες σχέσεις με τους tour operators και αυτό βελτιώνει τα έσοδα για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου.					
10. Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό.					
11. Οι ΑΞΕ αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που σχετίζονται έμμεσα με τον τουρισμό.					
12. Οι ΑΞΕ αποτελούν ευκαιρία για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από εγχώριους επιχειρηματίες (μέσω πχ. joint ventures) στον χώρο του τουρισμού.					
13. Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά τις υποδομές, για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό.					
14. Θεωρώ ότι η χώρα έχει τις προϋποθέσεις, όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο (ανοιχτή οικονομία), για την προσέλκυση ΑΞΕ στον τουρισμό.					
15. Συνολικά, οι ΑΞΕ στον τουρισμό αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού.					

Β. Οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην κερδοφορία των Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του τουρισμού: Ερωτήσεις σχετικά με την κερδοφορία των συγκεκριμένων επιχειρήσεων.

Ερώτηση	Απάντηση				
	1	2	3	4	5
1. Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τους προμηθευτές (περισσότεροι προμηθευτές, καλύτερες τιμές, μεγαλύτερη ποικιλία).					
2. Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κλάδου και την αύξηση των τιμών, αφού αναβαθμίστηκε η Ελλάδα ως προορισμός.					
3. Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα και στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με τον τουρισμό.					
4. Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αναβάθμιση της επιχείρησής μου, αφού έγινε πιο εύκολη η πρόσβαση στις σύγχρονες μεθόδους οργάνωσης και αυτό βελτίωσε την κερδοφορία.					
5. Οι ΑΞΕ συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού και στη μείωση των τιμών, κάτι που μείωσε την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου.					
6. Η επιχείρηση στην οποία εργάζομαι / είμαι ιδιοκτήτης-τρια, επωφελήθηκε από τις ΑΞΕ, όσον αφορά την κερδοφορία της.					

Σας ευχαριστώ!